

अनुसूचित जमातीची जातीची प्रमाणापत्रे देते
वेळी तक्षम अधिका-यांनी घ्याव्याची दक्षता.

मार्गदर्शनिष्पर सूचना [Guidelines]

महाराष्ट्र शासन

आदिवासी विकास विभाग,

शासन निर्णय क्र. सीबीसी १६८४/३०९/का. ११,

मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-३२.

दिनांक :- २४ एप्रिल, १९८५.

वाचा :- [१] शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग,
क्र. सीबीसी १६८०/४३६६९/का. ५, दि. २९. १०. ८०.

[२] शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग क्र. सीबीसी १०८२/-
४८५३५[१०५१]/का. ११, दि. १८ जून, १९८३.

शासन निर्णय:- शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग
क्र. सीबीसी १६८०/४३६६९/का. ५, दि. २९. १०. ८० अनुसार अनुसूचित जमातींच्या व्यक्तींना
जातीचे प्रमाणापत्र देतांना अवलंबाव्याच्या कार्यपद्धती बाबतचे आदेश निर्गमित करण्यांत
आलेले आहेत. असे असले तरी त्यानंतरच्या काळावधीत सुद्धा काही बिगर आदिवासी
व्यक्तींना अनुसूचित जमातींची जातीची प्रमाणापत्रे दिल्याची प्रकरणे शासनाच्या
निदर्शनात आली आहेत. तसेच अनुसूचित जमातींना दिलेल्या सोयी सवलतीचा गैरफायदा
घेण्याची प्रवृत्ती बिगर आदिवासी जाती जमातींच्या काही गटात दिसून येत आहे. या
प्रवृत्तीला आळा घालण्याच्या दृष्टीने शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग,
क्र. सीबीसी १०८२/४८५३५[१०५१]/का. ११, दिनांक १८ जून, १९८३ अनुसार मंत्री
[आदिवासी कल्याण] यांच्या अध्यक्षतेखाली या प्रश्नाचा विचार करून शासनाला
शिफारशी करण्यासाठी एक समिती नियुक्त करण्यांत आली होती. या समितीच्या
बैठकींमध्ये झालेल्या चर्चेच्यावेळी असे दिसून आले की वर नमूद केलेली प्रकरणे टाळण्याच्या
दृष्टीने [अ] ख-या आदिवासी जमाती [ब] त्यांच्या नामसाद्वयाचा फायदा घेऊन
स्वतःला आदिवासी म्हणाविणा-या बिगर आदिवासी गटांच्या जाती जमाती, यांच्या
बाबत सविस्तर तुलनात्मक माहिती अनुसूचित जमातींची जातीची प्रमाणापत्रे देणा-या
तक्षम अधिका-यांना असणे अत्यंत आवश्यक आहे. अशी माहिती उपलब्ध करून दिल्यास
अनुसूचित जमातींची प्रमाणापत्रे मागणा-या अर्जाचा विचार करणे व त्याबाबत बरोबर

निर्णय घेणे सक्षम अधिका-यांना सोयीचे होईल. त्या दृष्टीने उपरोक्त समितीने महाराष्ट्र राज्याच्या सध्या अस्तित्वात असलेल्या अनुसूचित जमातींच्या यादीतील अनुसूचित जमाती आणि तत्सम जमाती; व त्यांच्या नामसादृश्याचा फायदा घेऊन स्वतःना आदिवासी म्हणाविणा-या बिगर आदिवासी गटांच्या जातीजमातींची तुलनादर्शक माहिती देणारे विवरण पत्र बनविण्याचे काम एका उपसमितीकडे सोपविले होते. अशा प्रकारे नेमलेल्या उप समितीने तयार केलेल्या उपरोक्त तुलना-दर्शक विवरणपत्राला उपरोल्लेखित मुख्य समितीने दि. १४ फेब्रुवारी, १९८४ च्या बैठकीत मान्यता दिली आणि ते शासन निर्णयाव्दारे शाक्य तितक्या लौकर प्रसारीत करावे अशी शासनास शिफारस केली आहे. समितीच्या या शिफारसीवर विचार करून शासन असे आदेश देत आहे की अनुसूचित जमातींच्या जातीच्या प्रमाण-पत्रासाठी आलेल्या अर्जाचा विचार [अ] शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्र. सीबीसी-१६८०/४३६६९/का. ५, दिनांक २९.१०.८० मधील सविस्तर आदेश, व [ब] सोबत जोडलेल्या विवरणपत्रातील संबंधित जमातींची माहिती यांचा साकल्याने एकत्रित विचार करून अर्जदार महाराष्ट्र राज्याच्या अनुसूचित जमातींच्या यादीतील त्याने दावा केलेल्या अनुसूचित जमातीचाच आहे अशी संपूर्ण छात्री पटल्यावर मगच त्याला अनुसूचित जमातीचा असल्याबाबतचे जातीचे प्रमाणपत्र छिदीत नमुन्यात देण्यांत यावे. सोबतच्या विवरणपत्रात दिलेली माहिती सक्षम अधिका-यांना त्यांच्याकडे आलेल्या अर्जावर सर्व बाजूंनी खोलवर विचार करून अचूक निर्णय घेण्यास मदत होईल अशा स्वस्यात दिली आहे. तरी त्याप्रमाणे अर्जदाराच्या अनुसूचित जमातीच्या दाव्याबाबत त्याने सादर केलेले पुरावे लक्षांत घेऊन मगच सक्षम अधिका-याने अंतिम निर्णय घ्यावा. केवळ प्रतिष्ठा-पत्रावर [Affidavit] विसंबून प्रमाणपत्रे देऊ नयेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

मु. प. दामले

[मु. प. दामले]
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति :-

संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे [५ प्रती]

संचालक, आदिवासी विकास, नाशिक [५ प्रती]

संचालक, समाजकल्याण, पुणे [५ प्रती]

राज्यपालाचे सचिव

मुख्यमंत्र्याचे सचिव

सर्व विभागीय आयुक्त

अतिरिक्त आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक/नागपूर.

सर्व जिल्हादंडाधिकारी

सर्व जिल्हाधिकारी

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषदा.

सर्व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी

सर्व समाज कल्याण अधिकारी [वर्ग १]

सर्व समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हापरिषदा

सर्व आदिवासी विकास अधिकारी

समाज कल्याण अधिकारी, बृहन्मुंबई, मुंबई.

सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई [पत्राव्दारे]

संचालक, केंद्र शासन, गृह मंत्रालय, नवी दिल्ली, [पत्राव्दारे].

प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई [पत्राव्दारे]

प्रबंधक, मुळ स्थाय शाखा, उच्च न्यायालय, मुंबई [पत्राव्दारे]

महाराष्ट्र राज्याच्या सध्या अस्तित्वात असलेल्या अनुसूचित
जमातींच्या यादीतील अनुसूचित जमाती आणि तत्सम जमाती,
व त्यांच्या नामसादश्याचा फायदा घेवून स्वतःला आदिवासी
म्हणविणाऱ्या विगर आदिवासी गटांच्या जाती जमातींची
तुलनादर्शक माहिती देणारे विवरणपत्र

अनुसूचित जमातीच्या (Scheduled Tribes) किंवा तिच्या उपजमातीच्या, तत्सम जमातीच्या नामसदृश्याचा फायदा घेऊन अनुसूचित जमातीची अवेध प्रमाणपत्रे मिळविण्याची शक्यता असलेल्या जाती/जमातीचे तुलना दर्शक विवरणपत्र

अ. क्र.	अनुसूचित जमातीचा यादीतील क्रमांक व त्या क्रमांक वरील जमातीचे तत्सम जमातीचे किंवा उपजमातीचे नांव	अनुसूचित जमातीच्या तत्सम जमातीच्या उप-जमातीच्या वास्तव्याचे सर्व साधारण व मूळ ठिकाण, लोकसंख्या तत्सम जमाती, उप-जमाती व इतर सर्व साधारण माहिती	अनुसूचित जमातीच्या तत्सम जमातीच्या § कॅ. नं. ३ वरील § नवांवर नामसदृश्य दाखवून जमातीचे प्रमाणपत्र मिळविण्याची शक्यता असलेल्या गैर-अनुसूचित जाती/जमाती	गैर अनुसूचित जाती/जमातीच्या वास्तव्याची सर्व सामान्य ठिकाणे, अंदाज लोकसंख्या व इतर सर्वसाधारण माहिती	गैर अनुसूचित जाती/जमातीचे परंपरागत व सध्याचे व्यवसाय	शेरा आणि सर्व सामान्य माहिती
1	2	3	4	5	6	7
1.	§ 58 भैना	भैना जमात 1971 च्या जनगणनेत अडकून आलेली नाही. क्षेत्रीय बंधन उठविण्यापूर्वी ही अनुसूचित जमात अमरावती जिल्ह्यातील मेलघाट तालुक्यात चंद्रपूर जिल्ह्यातील § पूर्वीच्या § सिरवेचा आणि गडचिरोली तालुक्यांत आणि यवतमाळ जिल्ह्याच्या वणी आणि केळपूर तालुक्यांत अनुसूचित जमात म्हणून	मुस्लीम-भाईना, बईना, बेहना	मुस्लीम भाईना, बईना, बेहना हा पिंजरा या मुस्लीम गटातील तत्सम गट त्यांना घुनिया कठेर, पिंजरा इत्यादी नावाने ओळखले जाते. अमरावती आणि नागपूर विभागांत हा गट मिसुलेला आहे. लोकसंख्या अतिशय अल्प असावी. मुस्लीम भाईना, बेहना हे लोक मुख्यतः भोपाळ, बिलासपूर,	कपूर खच्छ कले, कपूस पिंजरे, कपसाचा कापडाचा व्यापार कले	मुस्लीमातील भाईना, बेहना हा गट स्वतःला "भैना" या अनुसूचित जमातीचे आहेत असे समजून जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवतात. त्यांचा "भैना" ह्या बैगा गटातील अनुसूचित जमातीशी सामाजिक, सांस्कृतिक, वैशेषिक, धार्मिक असा संबंध नाही. नामसदृश्याचा फायदा

1	2	3	4	5	6	7
		गणली होती. ही अनुसूचित जमात म्हणून गणली होती. ही अनुसूचित जमात मूळची मध्य प्रदेशातील आहे. त्यांच्यात तारिया किंवा छतीसगडी आणि उरिया असे दोन प्रदेशिक भेद आहेत. त्या शिवाय या जमातीत "घटयारा" आणि "शत्यारा" ह्या दोन उपशाखा आहेत. त्यांचा मुख्य व्यवसाय मंत्र तंत्र व जादूटोणा करणे व मोलमजुरी करणे हा आहे. त्यांच्यात "छेबीया, मल्लीन, अहेर, पंका" इत्यादि कुळांवे (Clan names) आहेत. "भैना" जमात हिंदू आहे.		सांडवा, ब-हाणपूर, यवतमळ, मंडला ह्या ठिकाणी स्थायिक आहेत. आज भाईना मुस्लीमांनी निरीनकर्या व्यापार व्यवसायात व उद्योग धंद्यात प्रवेश केला आहे. त्यांची मातृभाषा उर्दू आहे. इस्लाम धर्माच्या सर्व परंपरा आणि प्रथांचे ते पालन करतात. इतर मुस्लीम आणि भाईना, बेहना मुस्लीम यांमध्ये फरक नाही. "भाईना" "बेहना" हा मुस्लीमांचा एक व्यावसायिक गट आहे. त्यांच्या उत्पत्तीसंबंधी सात्रीलायक माहिती उपलब्ध नाही.		घेऊन ते भैना अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>त्यांच्यात मृत्यू नंतर मरणसाला जाळतात. "छत्तीसगडी व उरिया" हया दोन शाखेपेक्षा "चट्यारा" आणि "श्रत्योरा" हया शाखा अतिशय मागासलेल्या व प्रचीन समजल्या जातात.</p>				
2.	१४१ भिल्ल तडवी भिल्ल	<p>भिल्ल जन्मतीत "तडवी भिल्ल" हा एक गट आहे. त्यापैकी कांही तडवी भिल्ल इस्लाम धर्मीय आहेत. त्यांची वस्ती जळगांव जिल्ह्यातील तवेर, यावल, चोपडा, जामनेर आणि पंचोरा या तालुक्यातील सुमारे ७०/८० गावांत मिसुलेली आहे. त्यांच्यापैकी कांही कुठ्ठे</p>	<p>मुस्लमान, मुस्लीम ॥ विंगर तडवी भिल्ल ॥</p>	संपूर्ण रम्यात	<p>विविध व्यवसाय</p>	<p>इस्लाम धर्म स्वीकारलेल्या तडवी भिल्लांची इतर मुस्लीमांचा तेथे व्यवहार होत असला तरी वेटी व्यवहार होत नाही. त्यांचे वैवाहिक संबंध त्यांच्या गटा पुरतेच मर्यादित आहेत. भिल्ल आणि मुस्लीम संस्कृतीच्या सौमश्राने त्यांची संस्कृति वनली आहे.</p>

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

अमिठा फर्तंग्या रंगात
स्थलांतरीत झलेली आहेत.
मुस्लीम तडवी भिल्लांची
वेगळी लोकसंख्या दिलेली
नाही. भिल्लांमध्येच
त्यांचा समावेश केलेला
आहे. मुस्लमान तडवी
भिल्लांत "वतनदार" आणि
"सुखवस्ती" असे दोन भेद
आहेत. मुस्लमान तडवी
भिल्लांचा प्रदेश सात भागांत
विभागला आहे. त्या प्रत्येक
विभागात तडवी गट प्रमुख
आहे. मुस्लीम तडवी
भिल्लांत मुख्यत्वे तडवी
असे अडनावे असते. तर
हिंदू-तडवी भिल्लांत वेद,
वेडे, गायकवाड, सुभेदार,
रतळगडू, चितोडे,
डोंगरडे, सळुंसे, मोरे,
वागुलते, रुयादी. आडनावे
अढळतात.

1	2	3	4	5	6	7
3. § 8 § पवार	<p>"पवार" ही भिल्लाची एक शाखा आहे. त्यांची वेगळी लोकसंख्या उपलब्ध नाही. भिल्लांच्या एकूण लोकसंख्येत त्याचा समावेश करण्यात आला आहे. पवार जमातीची वस्ती मुख्यतः धुळे जिल्ह्यातील आकपी, शहादा, शिरपूर व तळवेदा तालुक्यात व जळगांव जिल्ह्यातील रावेर, यावत आणि चोपडा तालुक्यात आढळते. दोन्ही जिल्हे मिळून साधारणपणे त्यांची संख्या एक लाख पंधरे असली.</p> <p>पवार भिल्ल छोट उदेंपूर विभागांतून आलेला असलेला. "पावागड" हे त्यांचे मूळ ठिकाण समजण्यांत येते. कांही</p>	<p>भोयर § पवार § पवार.</p>	<p>भोयर § पवार § पवार हे मूळचे रजपूत. ते मूळचे मध्यव्यतील असून त्यांचे राज्यकर्ते पार येथे होते. बारक्या शतकांत महमद घोरीच्या अक्रमणामुळे त्यातील कांही भोयर § पवार § पलायन करून नागपूर विभागांत वैनगंगेच्या काठी येऊन स्थाईक झाले. तेथे त्यांनी जमिनी मिळविल्या. त्यांच्या पैकी अनेकजण जमिन मालक असून ते उत्तम शेतकरी आहेत. भंडारा, नागपूर, अमरावती आणि चंद्रपूर जिल्ह्याच्या कांही भागांत त्यांची वस्ती आढळते. त्यांच्यात "पवार, वेलीवार, वेलीवार, दोरीवार,</p>	<p>भोयर § पवार §, पवारांचा शेती हा पूर्व परंपरा मुख्य व्यवसाय आहे.</p>	<p>भोयर § पवार §, पवार हे "पवार" या भिल्ल जमातीचे असल्याचे सांगतात. भिल्ल पवार जमातीची त्यांचा सांस्कृतिक, सामाजिक, वैशिक क्षेत्रांचे संबंध नाहीत. "भाषा", संस्कृति, वेशभूषा" वगैरे सांस्कृतिक लक्षणांत यांचा भिल्ल जमातीशी क्षेत्राच संबंध आढळून येत नाही. ही जात इतर मागासवर्गीच्या यादीतील 189 क्रमांकावर समाविष्ट करण्यांत आली आहे.</p>	

1	2	3	4	5	6	7	
		पवार भिल्ल "मयवाड" संस्थानातूनही आल्याचे दिसते. त्यांना स्थानिक लोक "मयवाडी" नावाने ओळखतात. त्यांच्यात "नवाडे, झामोरे, बराडे, फार, पवार, ठवताले, भोसले, तडवी, सरडे" इत्यादी अडन्वे आहेत. त्यांचा मुख्य धंदा शेती. जंगलक्षम व शेत मजुरी हा आहे. ते निसर्गातील देवतांची पूजा करतात. त्यांचा मुख्य सण आहे श्रद्धज. त्यांशिवाय ते होळी, शिमगा, दसरा, दिवाळी हेही सण साजरे करतात. नाग दिवाळी हा सण त्यांच्यात मोठ्या उत्साहाने साजरा करतात. ते "पावरी" किंवा "पावरा" भाषा बोलतात. त्यांच्यात		डहालिया, चौरासिया, चौरासिया, किरार" असे तत्सम गट आढळतात. त्यांची वस्ती मध्य प्रदेशातील बैतुल, छिंदवाडा, हौसंगाबाद जिल्ह्यातही आढळते. त्यांच्यात "चोणे, किंकर, चोपडे, परड, पतारे, भनागरे" अशी अडन्वे आढळतात. महाराष्ट्रात त्यांची लोकसंख्या सुमारे 50 हजारपर्यंत असली. ही जात शेती प्रधान व क्षत्रिय श्रेणीतील समजली जाते.			

1	2	3	4	5	6	7
		<p>दहेज प्रथा व घरजवाई प्रथा प्रचलित आहे. पुनर्विवाह, विधवा विवाह, बहुपत्नीत्व प्रथा त्यांच्यात आढळते. त्यांच्यात मृत्यू नंतर जाळण्याची व पुरुण्याची अशा दोन्ही प्रथा आढळतात. 12 दिवस दुसवय पाळतात. निसर्गातील देवी व अदृश्य शक्तीवर व भूत विश्वावर त्यांचा विश्वास आहे.</p>				
4. § 98 मुंजिया	<p>क्षेत्रबंधन उठविण्यापूर्वी भूमीच्या जगात मेळवाट § अमरावती §, गडचिरोली, सिरोंचम § चंद्रपूर §, केकापूर, वणी, यवतमाळ, § यवतमाळ § या ठिकाणी अनुसूचित समाजी जात होती. 1971 च्या जनगणनेप्रमाणे यवतमाळ</p>	<p>1 § भर भुंजिया, भर भुंजिया 2 § भडभुंजे, भडभुंजा 3 § मुंजवा, भुजवा 4 § परदेशी मुंजवा</p>	<p>बाजलेठारच्या गांवी व शहरी विभागांत ही जात 'भर भुंजिया, भड भुंजिया, भडभुंजे, भडभुंजा, भुजवा, परदेशी भुजवा' इत्यादि नावाने ओळखली जाते. ही जात मूळची उत्तरप्रदेश, दिल्ली, भोपाळ, मथुरा परिसरातील</p>	<p>डळ, चणे, फुटणे, लाहया माजणे व त्यांची विक्री करणे.</p>	<p>मुंजिया या अनुसूचित समाजीच्या नामसदृश्याचा फायदा घेवून त्यांच्या नावावर "भडभुंज, भडभुंजिया, भुजवा" ही फुटणे, लाहया माजारी व विकारी उत्तर हिंदुस्थानातून खलांतरित झालेली जात फायदा घेत</p>	

1	2	3	4	5	6	7
		जिल्ह्यांत मुंजिया जमातीची लोकसंख्या फक्त 230 होती. ही जमात प्रामुख्याने औरंगा आणि मध्य प्रदेशांत आढळते. त्यांच्यांत "चंबुलीया व चिंदा" हे दोन गट आहेत. ते छत्तीसगडी हिंदी आणि बैगायी यांच्या मिश्रणातून निर्माण झालेली भाषा बोलतात. शेती आणि शेतमजुरी हा त्यांचा प्रमुख व्यवसाय आहे.		आहे. नागपूर विभागांत त्यांची संख्या बरीच मोठी असली. सुमारे 100 वर्षांपूर्वी "भडमुंजे" ही जात महाराष्ट्रात आली. भोपाळ कडील कायत्यांशी त्यांचा रोटी व्यवहार होतो. कारण ते "कन्यकुज" ब्राह्मणाचे वंशज समजतात. त्यांच्यात सक्सेना, श्रीवास्तव हिनवर आणि भटियार ह्या शाखा आहेत.		आहे. भडमुंजे ही जात इतर भागासवर्गाच्या यादीत क्रमांक 16 वर समाविष्ट करण्यात आली आहे.

5. § 13 § खणक
तडवी

खणक जमातीची "तडवी" ही तद्सम किंवा उपजमात समजली जाते. खणक जमातीत "तडवी: तलेरिया, वळवी" ह्या उपशाखा आहेत. ही जमात घुळे, जळगांव जिल्ह्यांत विशेषतः

मुसलमान मुस्लीम
§ त्रिगर तडवी §

संपूर्ण रज्यात

विविध व्यवसाय

तडवी भिल्लोपकी फाहीनी इस्लाम धर्म स्वीकारलेला आहे. "मुस्लीम-तडवी" या नावाने ओळखले जातले. मुस्लीम धर्मीय कांही लोक "तडवी मुस्लीम" असल्याचे सांगून अनुसूचित जमातीची

1	2	3	4	5	6	7
	<p>सातपुडयच्या फर्त रांगांत वस्ती करून राहते. 1971 च्या जनगणनेत त्यांची लोकसंख्या 53000 होती. ते वणकी/भिल्ली भाषा बोलतात. शेती आणि शेतमजुरी हा त्यांचा प्रमुख धंदा आहे. भिल्ल शाखेपेकीव ही जमात अस्त्याने त्यांची संस्कृती भिल्ल संस्कृती आहे. वणक शाखेतील तडवी हिंदू धर्मीय आहेत.</p>				<p>प्रमाणपत्रे मिळवितात. मुस्लीम तडवी भिल्लाचा त्यांच्या शाखे व्यतिरिक्त इतर मुस्लीमांशी बेटा व्यवहार होत नाही. त्यांची संस्कृती भिल्ल आणि मुस्लीम संस्कृतीच्या मिश्रणाने बनलेली आहे.</p>	
6. §14§ धनवार	<p>1971 च्या जनगणनेत धनवार जमातीची लोकसंख्या यवतमाळ जिल्ह्यात फक्त 9 होती. ही जमात मूळची मध्य प्रदेशातील आहे. या जमातीला पोट जमाती नाहीत. परंतु या जमातीत अनेक कुळे, गण (Totemic clans)</p>	धनगर	<p>महाराष्ट्र राज्यातील धनगर ही एक प्रमुख जात आहे. अनेक जिल्ह्यांत ती मेळण्या संख्येने आढळते. या जातीची महाराष्ट्रातील लोकसंख्या सुमारे 20 ते 25 लाख असली. धनगर जातीचा सामाजिक दर्जा "कुणबी" जातीपेक्षा थोडा</p>	<p>धनगर जातीचा परंपरागत व आजचा मुख्य धंदा शेळ्या, मेंढ्या व जनवरे पालन, शेती आणि शेतमजुरी हा आहे.</p>	<p>"धनगर" ही जात इतर मागासवर्गात क्रमांक 32 वर समाविष्ट करण्यांत आली आहे. अनुसूचित जमातीच्या सवलतीचे फायदे मिळविण्यासाठी जातीच्या नवांतील अक्षरं थोडा बदल करून वगदोपत्री धनगरचे धनवार अस</p>	

1	2	3	4	5	6	7
		आहेत. त्यांची भाषा गोडी व छत्तीसगडी यांच्या समिश्रणाने बनली आहे. धनवारांचा सामाजिक दर्जा गोड आणि क्वार जमाती पेक्षा सल्लाचा समजला जातो. या जमातीचा मुख्य धंदा शेती हाच आहे. ते उत्तम शिकारी म्हणूनही ओळखले जातात. धनुष्य हे त्यांचे शिकारीचे मुख्य अयुध. बांबू पसून ते चट्या, पाट्या, टोफ्या बनविण्याचा ते धंदा करतात.		सल्लाचा समजण्यांत येत असे. त्यांची भाषा घरे, वेश, आहार यांत त्यांचे वैशिष्ट्य आढळते. धनगर जातीत अनेक पेट शाखा आढळतात. त्यात आंधरे, डांगे, गदरी, हंडे, हटकर, सुंटेकर, वनडे, खाटिक, कुरमार, लाडसे, सनगर, शेगर, तेलंगी, तेलारी, खेकरी धनगर, व-हाडे, धनगर, झडे, झेंडे, माहुरे इत्यादि चा समावेश होतो. त्यांची वस्ती "धनगर वाडी किंवा धनगर वस्ती" या नावाने ओळखली जाते. त्यांच्यात गदरे, जुवडे, शिंदे, बोरगडे, बोडके, जगताप, आंधरे, होळकर, बनसोडे, म्हस्के, साटीक इत्यादि		बदल करून जमातीची सोदी प्रमाणपत्रे मिळवून लागले आहेत. धनवार ही अनुसूचित जमात आहे. तर धनगर ही इतर महासवर्गीयातील जात आहे. त्यांच्यात सामाजिक, सांस्कृतिक, वैवाहिक संबंध नाहीत. त्या भिन्न आणि अलग अलग जाती-जमाती आहेत.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

आड नांवे आढळात.
 खंडोबा हे सर्व धनगर
 जातीचे देवत. खंडोबाची
 पत्नी बानाई ही धनगर
 जातीची असल्याची
 आख्यायिका आहे.

7. § 17 § गावित
 गावित

"गावित, गावित" ही
 भिल्लांची एक शाखा. ही
 जमात पुढे जिल्ह्यातील
 नवापूर, साक्री, नंदूरबार,
 अक्कलकुवा, तळेदा इत्यादि
 तालुक्यांत व सातपुड्यातील
 कांदी भागांत प्रमुखाने
 वस्ती करते. पुढे
 जिल्ह्याला लागून अस्पा-
 या गुजरात राज्यातील कांदी
 जिल्ह्यातही गावित जमात
 आहे. 1971 च्या
 जनगणने प्रमाणे महाराष्ट्रांत
 गावित जमातीची लोकसंख्या
 एक लाख अठ्ठावीस हजार

गावित

"गावित" ही लहान
 जहाजखर व गलबताखर
 मासेमारी करणारी, गलबते
 जहाजे चालविणारी कोकण
 किनाऱ्यावरील जात
 आहे. गावित हा शब्द
 अरेविक गुराव-ग्रॅव म्हणजे
 युध्द नौका या शब्दावरून
 आला असावा. युध्द
 नौकावर काम करणा-या
 लोकांची ही वेगळी जात
 बनली असावी. कांदी
 लोक त्यांना कोकणी मराठी
 किंवा अरमारी मराठा
 असेही म्हणतात. त्यांची

मासेमारी करणे,
 गलबते, लहान
 बोटी चालविणे
 § नावाडी §, गावित
 जातीचे अनेक लोक
 मुंबईत स्थाईक झालेले
 आहेत. मुंबईत
 रक्षणारे लोक नोकरी
 व इतर उद्योगधंदे
 करतात.

"गावित" ही जात
 "गावित, गावित" या
 अनुसूचित जमातीहून
 सामाजिक, सांस्कृतिक व
 वैशेषिक दृष्ट्या भिन्न
 आहे. गावित जातीचा
 समावेश इतर मागास
 वर्गीयांच्या यादीत क्रमांक
 201 वर करण्यांत आलेला
 आहे.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>अठशे होती. त्यापैकी एक लाख अठ्ठावीस हजार पांचशे पन्ने लोकसंख्या केवळ घुळे जिल्ह्यांत होती. "गावीत, गांभित" यांची संस्कृती भिल्ल संस्कृतीच आहे. ते "भिलोरी व मावची" भाषा बोलतात. गावीत, गांभित जमातीत वळवी, वसवे, गावीत, मावची, पाडवी", इत्यादि कुळ गण आहेत. त्यांच्यात "कंवर, कुंवर, उरुत, देसाई, मालवी, बरकड, उदास, फवली, गावीत, मावची, घोंगडी, चौथरी इत्यादि आडनावे आढळतात. शेती हा त्यांचा प्रमुख व्यवसाय आहे. थोडे लोक जंगलकाम ही करतात.</p>			<p>वस्ती प्रामुख्याने मुंबई, सिंधुदुर्ग, देवगड, महलवण, वेगुर्ला, रत्नागिरी, कुडाळ, राजपूर, सवंतवाडी या जिल्ह्यांत व गोवा, कारवार, नॉर्थ कॅनर मध्येही आढळते. महाराष्ट्रात त्यांची लोकसंख्या सुमारे 40-50 हजारापर्यंत असली. त्यांच्यात गावीत, वाघ, कोले, वेले, गिरप, मस्यबा, म्हादनाक, कडू, मेघर, केशव, संडे, तारी हिरनाक इत्यादि कुळे आढळतात. त्यांच्यातील सारंग, तांदेल, पेडणेकर, कोचरेकर, जुवेकर, गांवकर, कोयंडे, कंबळी, मोडकर, मालाडकर, कुबल, मोरजे, आडकर, कांदळगांवकर इत्यादि</p>	

1	2	3	4	5	6	7
				<p>आड नांवे असतात. अशी आड नांवे मंडारी समाजातही आढळतात. ते हिंदू देवदेवतांची पूजा करतात. श्री. केशवदेवी, दिवादीवी, श्री. रामेश्वर ही गावीत जातीची आराध्य देवते आहेत. त्यांच्या गावांत वडनाथ, वेताळ, भूमिका, स्वळनाथ कळकळयदेवी यांची देवस्थाने आहेत. सतरवा पुरुष जीवाकळे ॥ नाईक ॥ यांचे पसून गावीत जातीचा विस्तार वाढ्याची समजूत प्रचलित आहे. गावीत जात मालवणी ॥ मरठा ॥ बोलते.</p>		
8. ॥ 18 ॥ गोड	घोवा	<p>"घोवा" ही गोड जमातीची उपजमात आहे. त्यांची वेगळी लोकसंख्या उपलब्ध नाही. गोडी संस्कृती</p>	<p>घोवी ॥ परीट ॥ ॥ रजेक ॥ ॥ वली ॥</p>	<p>घोवी ही जात "परीट, रजेक, वली" या नांवाने ओळखली जाते. कांही खेड्यात वारा बलुतेदारात</p>	<p>घोवी काम, कपडे धुलाई</p>	<p>"घोवी ॥ वली, रजेक, परीट ॥" ही जात इतर मागासवर्गाच्या यादीत क्रमांक 125 वर समाविष्ट करण्यांत आली आहे.</p>

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

हीच त्यांची संस्कृती आहे.
त्यांची माया गोडीच आहे.
गोड किंवा वजगोडा पेक्षा
त्यांचा सामाजिक दर्जा कमी
लेसला जाई.

त्यांचाही समावेश झालेला
आहे. त्यांचा परंपरागत
व्यवसाय लोकंघे कपडे
पुण्याचा आहे.
महाराष्ट्रात या जातीची
लोकसंख्या सुमारे २ लाख
असली.

"घोबा" या गोड
जमातीच्या उपशास्त्रेच्या
नवाशी घोबी या जातीचे
केवळ नामसदृश्य दाखवून
"घोबी, परीट" ही जात
"घोबा" नावाने अनुसूचित
जमातीचे दाखले मिळवून
सवलतीचा फायदा घेतात.
सामाजिक व धार्मिक प्रथा ते
प्राकृतिक. हिंदू
देवदेवतांची पूजा करतात.
हिंदूंचे सण समारंभ आणि
चाळीसतीचे ते पालन
करतात.

१. § 18 § गोड
गोवारी

गोड जमातीची ही एक
लहान उपजमात आहे.
या उपजमातीची वेगळी
लोकसंख्या दिलेली नाही.
गोड लोकसंख्येतच त्यांचा
समावेश आहे. ही
उपजमात गडचिरोली

गोवारी, गवारी,
गायगोवारी,
दूधगोवारी

गोवारी, गवारी जातीची
लोकसंख्या २ लाख
असली. ही जात
प्रामुख्याने नागपूर,
अमरावती, वर्धा,
यवतमाळ, भंडारा,
चंद्रपूर, गडचिरोली

शेती, गायीगुरे
पालन, दूध
उत्पादन आणि
शेतमजुरी हे
त्यांचे प्रमुख पंढे
आहेत.

गोवारी आणि तिच्या तद्सम
जातीचा गोड जमातीची
कोणताही सामाजिक संबंध
नाही. त्यांच्यात
सांस्कृतिक, वार्षिक,
भाषिक, वैवाहिक संबंध
नाहीत. गोड गोवार

1	2	3	4	5	6	7
	<p>जिल्ह्यातील कुरुखेडा तालुक्यांत आढळते. गोड जमाती पैकीं जनवरे पालन कल्पा-या गोडाना स्थानिक लोक "गोड गोवारी" म्हणतात. 1901 मध्ये चंद्रपूर जिल्ह्यांत त्यांची लोकसंख्या 3000 फसवि होती. त्यांची मूळ जमात गोडच असल्याने त्यांची भाषा समाजिक चालिरिती, रुढी, परंपरा आणि धार्मिक संस्कृति गोडी आहे. त्यांचे गण, कुळे आणि गण कुलदेवता, अडनंवे इतर गोडा प्रमाणेच आहेत.</p>		<p>जिल्ह्यांत विसुस्तेली आहे. "कृष्ण, गंगा, जमुना" ही या जमातीची आराध्य देवते मानली जातात. "कडेकोडेवान" हा त्यांचा प्रमुख देव. त्यांच्यात जात पंचायत आहे. तिच्या प्रमुखाला "शेंडया" असे म्हणतात. एकाच कुळांत ते लग्न करत नाहीत. त्यांच्यात लोहार, अंबाडारे, कोहारिया, गवत, साखेना, ठाकरे, सोनावणे, वाघाडे, मोकशी इत्यादि कुळे आढळतात.</p>		<p>गाईचे दूध कढत नाहीत. फक्त जनावरांचे पालन करतात. या उलट गोवारी लोक गाईचे दूध उत्पादन करतात. "गोवारी" शब्दातील नामसदृश्याचा फसदा घेऊन "गोवारी, गवारी" जातीचे लोक अनुसूचित जमातीच्या सवलतीसाठी "गोड गोवारी" जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात.</p>	
10. §18§ माना	<p>"माना" ही गोड अनुसूचित जमातीची उपशाखा आहे. 1971 च्या जनगणनेत मानाची लोकसंख्या वेगळी</p>	<p>माना, मानी, माने §कुषवी§ वडवार्क माना, खाद माना, क्षत्रिय माना</p>	<p>"माना" ही शेती प्रधान स्वतंत्र जात आहे. 5/6 शतकांचा तिला जैतहास आहे. ही जात चंद्रपूर, गडचिरोली, भंडारा</p>	<p>यंदा शेती व शेत मजुरी, पूर्वीचे कळी ते पिकांचे संरक्षण करणे, ग्राम संरक्षण करणे ही कामे करत असत.</p>	<p>"माना" जातीचे लोक गोड अंतर्गत माना असल्याचे दाखवून अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात. "गोड-माना" व "माना" हे</p>	

1	2	3	4	5	6	7
		<p>दासविष्यांत जलेली नाही. ती गोड जमातीच्या अंतर्गत समाविष्ट आहे. हल्ली गोड्यांना स्वतःला फक्त "गोड" म्हणवून घेतात. त्यांची भाषा, संस्कृती, कुल, गण, सगा, देवदेवते गोडाचीच आहेत. बडादेव बुरादेव, माता ही त्याची देवते आहेत. "गोडमाना" जमातीची भाषा गोडी आहे. गोड- माना उपजमातीतील आडनावे सिडाम, गेडाम, मसराम, अत्राम, मडावी, भलावी या सारखी आहेत. त्यांच्या प्रत्येक सगा मध्ये निरीनरुखी कुलनामे असतात.</p>		<p>जिल्ह्यांत प्रमुख्याने आहे. विदर्भातील अन्य जिल्ह्यातही ती आढळते. गोडाचे राज्य येण्यापूर्वी माना लोकांनी दोन शतके राज्य केले. सुराजगड आणि माणिक गड पहाडी भागांत त्यांची राज्ये होती. पुढे गोड राजांनी त्यांचा पराभव केल्यानंतर अनेक माना लोक गोड राज्या सैन्यात दाखल झाले. माना राजांची "माणक्य देवी" ही कुलदेवता होती. "माना" जातीला "मानी, माने" ही समानार्थी नावे आहेत. त्यांच्यात "बडकई माना व साद माना" हे दोन मुख्य भेद आहेत. त्यांच्यातील कांही लोक सैनिकी परंपरेमुळे स्वतःला "क्षत्रिय माना" तर कांही श्रेती परंपरेमुळे</p>		

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

"कुम्भी माना" म्हणवून
पेतात. माना जातीत
गोत्र नाहीत. प्रचलित
माहिती नुसार त्या जातीत
सुमारे 72 आडनांवे
असतात. त्यात बुधरी,
शेरकुरे, गजवे, डडमळ,
रपदिवे, बारेकर,
घोडमारे, सिरुमे,
सासाकडे, नन्वरे,
नागन्वरे, इत्यादींचा
उल्लेख करता येईल. या
जातीत सिरुमे आणि
डडमळ या कुळांना अधिक
मान आहे. प्रत्येक
कुळाची प्रतिक दैवते
वेगवेगळी असतात.
याम्पका देवी, नारायण
देव, डोंगरदेवी, ही त्यांची
दैवते आहेत. माना
पंचायतीच्या प्रमुखाला
"शेडे" असे म्हणतात.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

माना जतीची लोकसंख्या
1869 सली चंद्रपूर
जिल्ह्याच्या सेटलमेंट रिपोर्ट
मध्ये 29175 पक्षी
दाखविण्यांत आली होती.
विदर्भत आज त्यांची
लोकसंख्या 3 ते 4 लाख
असली. माना जत
मरठी भाषिक आहे.

11. §18§ मन्नेवार

"मन्नेवार" ही गोंड
जमातीची छेटी उपजमात
आहे. या उपजमातीची
वेगळी लोकसंख्या उपलब्ध
नाही. क्वही भागात
गोंडाना मन्नेवार गोंड
किंवा मन्नेवार या नावाने
ओळखले जाते.

मुन्नूखार,
मुन्नूकापू,
तेलगु, कोपेवार

"मुन्नूखार, मुन्नूर कपू,
तेलगु कपेवार" ह्या जती
मूळच्या आंध्र प्रदेशातील
आहेत. अनेक वर्षांपूर्वी
उद्योगधंद्याच्या निमित्ताने
त्या स्थलांतरीत होवून
महाराष्ट्राच्या सीमा
विभागात येवून स्थानिक
झालेल्या आहेत.
मुन्नूकापू हे उत्तम
शेतकरी आहेत. त्यांची

गवंडी काम,
बांधकाम, शेत
मजुरी, शेती
हे त्यांचे प्रमुख
धंदे आहेत.

महाराष्ट्रात येवून स्थानिक
झालेले "तेलगु कपेवार
मुन्नूखार, मुन्नूर कपू" या
शेती प्रधान जती
नामसदृश्याचा फसदा घेत
आहेत व गोंड किंवा गोंड
मन्नेवार असल्याचे दाखवून
जमातीची प्रमाणपत्रे घेत
आहेत.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

मातृभाषा तेलगु आहे.
अनेक वर्षे महाराष्ट्रात
स्थायिक झाल्यामुळे ते
मराठी भाषा बोलतात.
महाराष्ट्रात त्यांची
लोकसंख्या सुमारे 90
हजार ते 1 लाखापर्यंत
असूवी. ते हिंदू धर्माच्या
चालिरीती पळतात. हिंदू
देव देवतांची पूजा करतात.
गोंड किंवा गोंड मन्नेवार
यांच्याशी त्यांचा सामाजिक
संबंध नाही.

12. §18§ गोंड
नागरची
किंवा
नागरची

गोंड-नागरची ही गोंड
जमातीची छोटेशी उपशाखा
आहे. तिची लोकसंख्या
बेगळी दाखविण्यात आलेली
नाही. गोंड लोकसंख्येतच
त्यांचा समावेश करण्यात
आलेला आहे. या गोंड
उपशाखेची वस्ती मध्य
प्रदेशात छिंदवाडा,

1§ नागरसी
किंवा
नागरची
§हिंदू जात§
2§ नागरेवाले
3§ §मुस्लीम§
नागरची

हिंदू व मुस्लीम राजांच्या
पदरी राज दख्खन
राजवाड्यांपुढे व किल्ल्याच्या
प्रवेशद्वाराजवळ नागरा
वाजविण्यासाठी जे लोक
ठेवण्यात येत त्यांना
"नागरची" असे म्हणत.
धंद्यावरून या लोकांची पुढे
ही स्वतंत्र जात झालेली

धार्मिक कार्यात
वेत, सनई,
डफ, नागरा
वाजविणे व शेत
मजुरी करणे.

हिंदू जातीचे "नागरसी
किंवा नागरची लोक "गोंड
नागरची" या जमातीची
प्रमाणपत्रे मिळवितात.
वास्तविक गोंड नागरची ही
उपजमात मूळची गोंड
आहे. त्यांची संस्कृति
आणि सामाजिक जीवन
गोंडी आहे. हिंदू

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7
		त्यामुळे हे लोक शेती आणि शेत मजुरी करतात. ते गोड देवदेवतांची पूजा करतात. "साल" वृक्षाची ते तोड करत नाहीत. गोडी आणि हिंदी मिश्रित भाषा ते बोलतात.				
13. §18§ नागवंशी	नागवंशी ही गोडाची उपशाखा आहे. त्यांची स्वतंत्र लोकसंख्या उपलब्ध नाही. गोड जमातीत त्यांचा समावेश करण्यात आला आहे. शेतमजुरी, शेती व जंगलकाम हा त्यांचा व्यवसाय आहे. त्यांच्यात "खेस्वार, लो-हा भियान, परदान, मांझी झ्यादी उपगट आहेत. त्यांची भाषा गोडी आणि हिंदी मिश्रित आहे.	नागवंशी §क्षत्रिय§ नागवंशी §ठाकूर§ नागवंशी §आडनावाचे लोक§	नागवंशी §क्षत्रिय§ नागवंशी §ठाकूर§ ह्या रजपूत जाती आहेत. गोड नागवंशी उपजमातीशी त्यांचा सामाजिक, सांस्कृतिक संबंध नाही. मध्य भारतातून नागवंशी क्षत्रिय आणि नागवंशी रजपूत स्थलांतरीत झालेले आहेत. त्यांची भाषा हिंदी आहे. ते हिंदूंच्या सर्व प्रथांचे आणि परंपरांचे ते पालन करतात. हिंदू देवदेवतांची पूजा करतात.	विविध व्यवसाय	"नागवंशी" §क्षत्रिय§, नागवंशी §ठाकूर§ आणि नागवंशी §रजपूत§ स्वतःला गोड नागवंशी महणवतात. नागवंशी आडनावाचे लोकही आडनावाचीच जात पुढे करून गोड नागवंशी जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात. गोड नागवंशी जमातीशी त्यांचा कोणताच संबंध नाही.	

1	2	3	4	5	6	7
14. §18§ ओझा	"ओझा" ही गोडांची उपशाखा. त्यांची लोकसंख्या नगण्य आहे. ती गोडांमध्ये समाविष्ट करण्यात आलेली आहे.	ओझा §ब्राम्हण / मारवाडी§ ओझा §अडनवाचे लोक§	ओझा §ब्राम्हण§, ओझा §मारवाडी§ मुळचे महाराष्ट्रातील नाहीत. ते राजस्थान, गुजराथ आणि उत्तर हिंदूस्थानातून आलेले आहेत.	विविध व्यवसाय	मिथली किंवा तिरहुल ब्राम्हण यांनाही "ओझा" म्हणतात. गुजराथ मधील महाराष्ट्रात येवून स्याईक झालेले ओझा ब्राम्हण, ओझा मारवाडी व ओझा अडनवाचे लोक "गोड ओझा" नावाचा प्रयदा घेत आहेत.	
15. §18§ राज	"राज" ही एक गोडांची उपशाखा आहे. त्यांची भाषा, संस्कृती गोडी आहे. गोड लोकसंख्येत त्यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.	राज §गवंडी§ गवंडी काम करणारी भटकी जात.	ही जात तेलगु भाषिक प्रदेशातून स्थलांतरीत झालेली आहे. राज्यात सर्व ठिकाणी विशेषतः विदर्भ, महठवाड्यात सीमांतगटच्या जिल्ह्यात यांचे वास्तव्य आढळते.	गवंडी काम	तेलगु भाषिक प्रदेशात गवंड्यांना "राज" म्हणतात. स्थलांतरीत झालेल्या व महाराष्ट्रात येवून राहिलेले राज §गवंडी§ स्वतःला "राजगोड" किंवा गोडा अंतर्गत राज उपशाखेचे म्हणवितात.	

1	2	3	4	5	6	7
16. §19	हलवा हलवी	"हलवा, हलवी" ही अनुसूचित जमात क्षेत्रबंधन उठविण्यापूर्वी गडचिरोली सिरेंचा §चंद्रपूर§, मेलघाट §जमखवती§ व केळापूर, वषी, यवतमाळ §यवतमाळ§ ह्या तालुक्यामध्ये अनुसूचित म्हणून गणली गेली होती. 1971 च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्रातील त्यांची संख्या 7205 होती. या जमातीची वस्ती प्रामुख्याने चंद्रपूर, गडचिरोली, भंडारा इत्यादी जिल्ह्यांच्या काही तालुक्यात मोठ्या संख्येने आढळून येते. हलवा ही जमात मुळची मध्य प्रदेशातील आहे. त्यांच्या पैकी कांही हलवांनी छत्तीसगड आणि बस्तर प्रांतातून स्थलांतर केले.	कोष्टी	"कोष्टी" ही विष्णुकाम किंवा बुनाई काम करणारी जात आहे. महाराष्ट्रात सर्वत्र परंतु प्रामुख्याने नागपूर, भंडारा, चंद्रपूर जिल्ह्यात व मुख्यत्वे करून नागपूर शहरात मोठ्या प्रमाणावर आढळते. कोष्टी जातीच्या अंतर्गत 12 1/2 जाती आहेत. त्यात साखे कोष्टी, लाड कोष्टी, गळेवाल, देशकर, पद्मसाठी, देवांग, कुचबंडे, कुचीवाले, मरठा कोष्टी इत्यादी पेटजातीचा समावेश आहे. त्या मुख्यत्वे विष्णुकामाचा पंदा करतात. कोष्टी जातीचा मूळ पुरुष जीवा कोष्टी मानण्यात येतो. कोष्टी जातीचे लोक हिंदू देवदेवतांची पूजा करतात.	विष्णुकाम बुनाई, शेती व शेत मजुरी	कोष्टी §विष्णुकर§ जातीचे लोक स्वतःला "हलवा" हलवी म्हणवून घेतात. वास्तवतः हलवा, हलवी अनुसूचित जमातीशी त्यांचे सामाजिक, सांस्कृतिक किंवा वैवाहिक संबंध नाहीत. ते दोन वेगवेगळे भिन्न गट आहेत.

1

2

3

4

5

6

7

स्थलांतरानंतर हलवा
गोड राजाच्या अश्रयाला
येवून राहिल्याचा ऐतिहासिक
पुरावा मिळतो. त्यांच्यात
"छत्तीसगडीया आणि
बस्तरिया" असे दोन
प्रादेशिक गट अढळतात.
गडीचि रेली, साकोली आणि
गोंदिय हे हलवाचे सास
प्रदेश पूर्वीचे कळी अनेक
हलवांनी गोड राजाच्या
पदरी सैनिक म्हणून काम
केले. तेथे त्यांच्या अनेक
जमिन्दा-याही होते.
हलवा जमात अनेक देवक
गढत विभागलेली आहे.
त्यांच्यात "पुरायतिस आणि
सुरायतिस" हे दोन वेटी
बंद वर्ग अढळतात.
हलवा लोक हलवी भाषा
बोलतात. त्यांच्या वराची
रचन वैशिष्ट्यपूर्ण असते.

हिंदूंचे सणसमारंभ साजरे
करतात. त्यांच्यात
रक्षाबंधनाला विशेष महत्त्व
असते. कोष्टी पंचायतीच्या
प्रमुखाला "महाजन" किंवा
"शेटे महाजन" म्हणतात.
कोष्टी जातीचे लोक मराठी
बोलतात. त्यांच्या
बोलीमधेला "कोष्टावू"
म्हणतात. कोष्टी जातीत
कुंगारे, डेकाटे, वाराणजे,
धकते, हेडावू, सोरते,
परते, सोनकुसरे, निनवे,
नंदनवार, पवनीकर,
गोटेफोडे, वाकोडीकर,
रंभाड, शेलुकर, मातापरे,
तक्तवाले, सोत झ्यादी
प्रमुख आडनावे आढळून
येतात. कोष्टी जातीची
लोकसंख्या सुमारे 5 ते 6
लाख पंधरवी असवी त्यापैकी
बहुसंख्य लोक विदर्भ

1	2	3	4	5	6	7	
		<p>"शिवीरी गौदण" हे त्यांच्या संस्कृतीचे वैशिष्ट्य आहे. त्यांच्या पंचायतीचा प्रमुख मुसिया किंवा कुरशा असतो. हा परंपरागत असतो. तो सर्व मुसियांचा प्रमुख "परधान" मांडी असतो. प्राप्त माहितीनुसार त्यांच्यात काम्बे, अलोणे, अमले, चौषरी, कोठवार, मानकर, नाईक, वाघमारे बेळसरे झुयादी सुमारे 104 आठ नावे आढळून येतात. हलवा जमातीत विषकम किंवा बुनाई कम निशिध्व मानले जाते. पोहा तयार कले हा त्यांचा परंपरागत पंदा. हल्ली ते शेती आणि शेतमजुरी करतात. त्यांच्यात अनेक वैशिष्ट्यपूर्ण सण, देवदेवता व लग्नविधी आणि परंपरा आढळतात.</p>		<p>विभागात आढळून येतात. हे लोक काही विवसापूर्वी हलवा कोष्टी म्हणवून घेत. तथापि आता फक्त "हलवा" म्हणवून घेवू तागले आहेत.</p>			

1	2	3	4	5	6	7
17. § 22 § कवर कौर छत्री	"कवार" ही अनुसूचित जमात विदर्भातील चंद्रपूर, गडचिरोली, अमरावती इत्यादी जिल्ह्यात मुख्यतः आढळते. 1971 च्या जनगणनेत त्यांची लोकसंख्या 2877 होती. ही जमात मुळची छत्तीसगड, धिलासपूर, रायपूर, सरगुज आणि छोट नागपूर विभागातील आहे. मध्यप्रदेशात त्यांची लोकसंख्या सुमारे 4 ते 5 लाख पंधरे असली. "कवर, कौर, बेला, राठीया, तनवर, छट्टी इत्या तिच्या तत्सम उपजमाती आहेत. ते प्रमुखांने गौडी मिश्रित छत्तीसगडी हिंदी बोलतात. त्यांच्यात वीहिर्विवाह करणारे अनेक उपगट आहेत. त्यांपैकी "चंटी, बेला आणि	1. कौर, कौर आडनामाचे लोक 2. मारु छत्री मेरु छत्री मेरु दूर्जी 3. सारी, चत्री 4. मेरुल्लु दूर्जी	1. "कौर" ही जात कवर अनुसूचित जमातीहून वेगळी आहे. कौर लोक पंजाब, काश्मीर मध्ये ब्रम्हण आहेत. कांही भागातील कौर शेतकरी आहेत. सर्वर्ष हिंदू जातीस "कौर" हे आडनांव सर्रास आढळते. नव्यात सादृश्य असलेल्या ह्या सर्वर्ष हिंदू जातीचा "कवर, कौर" अनुसूचित जमातीशी सामाजिक, सांस्कृतिक संबंध नाहीत. 2. मध्य भारतात दज्याच्या किंवा शिंप्याच्या एका शाखेत "मेरु किंवा मेरु छत्री" म्हणतात. तेलगु भाषिक प्रदेशातही मेरु, मेरुल्लु व मारु नावाची जात आहे. यांचा कवर जमातीच्या छट्टी या तत्सम जमातीशी संबंध	1. शेती व इतर विविध 2. शिंपे काम दीर्घ काम 3. सवकारी व्यापार	मध्य भारतातील शिंपे किंवा दर्जी जातीचे काही लोकांना मेरु, मेरु किंवा मारु छत्री म्हणतात. त्यांच्या त्यांच्यातील "मेरु छत्री" शाखा "छत्री" शब्दातील असर आणि उच्चार साम्याचा फायदा घेवून "कवर". छट्टी किंवा छत्री" अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवते. मेरु छत्री नावाच्या संघटनाही त्यांनी स्थापन केल्या आहेत. "छत्री" अशी अनुसूचित जमात नाही.	

1

2

3

4

5

6

7

रीतिय" डुकरे पळतात.
त्यामुळे त्यांचा सामाजिक
दर्जा खालचा समजल्यात
येतो. त्यांच्या वस्तीला
"तोला" म्हणतात. कवर
लोक शेती आणि शेतमजुरी
करतात. ही जमात सूप
कष्टाळू आहे. त्यांच्यात
सैनिकी पेशाही आढळून
येतो. वधु शुल्काची
फद्दती त्यांच्यात रुढ आहे.
त्याला "सूक" म्हणतात.
"गुमखत" आणि "घर
जियन" ह्या प्रथा
त्यांच्यात रुढ आहेत.
हित्र्या अंगार गोंदून
घेतात.

नाही. परंतु हे लोक
नामसादृश्याचा फायदा
घेवून अनुसूचित जमातीची
प्रमाणपत्रे मिळवितात.
नागपूर, अमरावती
विभागातील शिंपी जमातीची
"मेरू छत्री" शाखा व
त्यांच्या इतर शाखा "कवर
छत्री" अनुसूचित जमातीची
प्रमाणपत्रे मिळवितात.

३१ उत्तर हिंदुस्थानातून
स्थलांतर करून आलेली व
व्यापार आणि लेनदेन
करणारी "खत्री" जात
सवलतीसाठी स्वतःला
"छट्टी" म्हणविते. तसेच
"चतरी" किंवा "चत्री" ही
जात देखील सवलतीसाठी
अक्षरात फेरफार करून
"कवर अंतर्गत" "छट्टी"
म्हणविते.

1	2	3	4	5	6	7
18. § 23 §	सैखार	1971 च्या जनगणनेत "सैखार" अनुसूचित जमातीची लोकसंख्या महाराष्ट्रात अढळून आलेली नाही. 1961 च्या जनगणनेत त्यांची लोकसंख्या चंद्रपूर, गडचिरोली, यवतमाळ आणि अमरावती जिल्ह्यांत फक्त 413 होती. ही जमात मूळची बिहार ओरिसा आणि मध्य प्रदेशातील आहे. गोंड जमातीची एक फेट जमात म्हणूनही या जमातीचा उल्लेख केला जातो. "सैखार" यांना त्यांच्यामध्ये सैरिया असेही म्हटले जाते. पूर्वी ही जमात सैरच्या झाडापासून कथ वनविण्याचा व्यवसाय करत असली त्यावरून "सैखार"	सैरे कुम्बी	कुम्बी ही ज्ञात महाराष्ट्रात सर्वत्र आढळते. शैती आणि शेत मजूरी हा त्यांचा मुख्य व्यवसाय आहे. त्यांच्यापैकी अनेक लोक जमीन मालक असून उत्तम शेतकरी आहेत. कुम्बी जातीत तीन मुख्य भेद आढळतात. त्यांत कोकणातील आणि घाटवरील मराठी कुम्बी, गुजराती भाषिक प्रदेशातून आलेले व स्थायीक झालेले पाटीवार कुम्बी व-हाड आणि विदर्भातील कुम्बी, व-हाड आणि विदर्भातील कुम्बी. व-हाड आणि विदर्भातील कुम्ब्यांत मानवा कुम्बी, झडे कुम्बी, सैरे कुम्बी, घानोरे कुम्बी, तिरेळे कुम्बी, हिंद वाड्यांतील गाडव कुम्बी, निमाड	शेती आणि शेत मजूरी	व-हाड आणि विदर्भातील "सैरे कुम्बी" सैखार या अनुसूचित जमातीचे असल्याचे दाखवितात. सैखार जमातीशी त्यांचे सामाजिक, सांस्कृतिक, वंशीय संबंध नाहीत. सैखार अनुसूचित जमातीतील सैर या अक्षरातील साधण्यांचा "सैरे कुम्बी" फरयदा येतात व "सैखार" अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात.

1	2	3	4	5	6	7
		हे नांव पडले असवे. या जमातीत 'भोगय, महातो, रावत आणि मांडी" या चार पोट शाखा आहेत. त्यांच्यात "घन, नोन, दिला, ऐकी, केसी" इत्यादि कुळे आहेत. त्या त्या कुळीचे लोक वंश चिन्ह असलेल्या ग्रण्यांची किंवा शाडांची पूजा करतात.		कडील गुजर कुमबी, कारवा कुमबी इत्यादींचा उल्लेख करता येईल. व-हाडात आणि विदर्भात कुमब्यांची संख्या 25 ते 30 लाखांहून अधिक असली. कांही कुमब्यांना देशमुखी आणि पटेलकी होती.		
		"शांगड, रावत, म्हाशास्त्री, पाईक, चुदरो, सिंगले इत्यादि आडनावे त्यांच्यात आढळून येतात. शेती आणि शेतमजुरी करतात. हिंदी आणि कटगी भाषा बोलतात. त्यांच्या सामाजिक, धार्मिक आणि लग्नविधी विषयक प्रथा इतर अनुसूचित जमातीप्रमाणे भिन्न आणि पारंपारीक पद्धतीच्या आहेत.				

1	2	3	4	5	6	7
19. § 24 § सारिया	<p>सारिया अनुसूचित जमातीची लोकसंख्या 1971 च्या जनगणनेप्रमाणे मुख्यतः चंद्रपूर, गडचिरोली आणि यवतमाळ जिल्ह्यांत एकूण 3827 होती. केलारियन वंशापेकी मुंडा गटातील "सारिया" ही अत्यंत मागासलेली जमात आहे. ही जमात मूळची मध्य प्रदेश आणि ओरिसा राज्यातील आहे. त्यांच्यात "पहाडी, सारिया, दूध सारिया आणि देलकी सारिया" इत्यादि पोट शाखा आहेत. त्याशिवाय मुंडा सारिया, ओरान सारिया हेही भेद त्यांच्यात आहेत. त्यांचा मुख्य पंदा शेती आणि शेत मजुरी आहे.</p>	<p>1. साखा, साखी 2. सैरे कुषवी</p>	<p>"साखा, साखी" ही माहेछमारीचा व्यवसाय करणारी समुद्र किनार पट्टीवरील जात आहे. त्यांची वस्ती गोवा, कासार पसून गुजरात किनारपट्टीपर्यंत आढळते. त्यांच्या पेकी काडींना सार पाटील अशी मानाची पदवी आहे. हे लोक माचवे, होडया, छोटया न्हा यांच्या सहाय्याने विशेषतः सा-या फण्यात मासेमारी करतात. प्रचलित माहिती नुसार सिंधूदूर्ग, तन्नागिरी रायगड जिल्ह्यांत त्यांची लोकसंख्या सुमारे 20 हजार असली. त्यांच्यात प्रामुख्याने "कटनाक, मायनाक, केलकांड, मुस्ले, डावसुरे, ताकडे,</p>	<p>मासेमारी आणि मासे विक्री करणे, मासे सारविणे.</p>	<p>"साखा, साखी व सैरे कुषवी जातीचे लोक "सारिया" अनुसूचित जमातीची नामस्थान्य दाखवून जातीची प्रमाणपत्रे मिळवित.</p>	

1	2	3	4	5	6	7	
		बंदा आणि सूर्यदेवताची ते अराधना करतात. नांगर आणि कु-हाडीची पूजा करतात. दसरा हा त्यांचा मुख्य सण समजला जातो. उडिया आणि सर्ता ह्या त्यांच्या बोलीभाषा आहेत. "फोरकू आणि जुअंग" बोलीशी त्यांचे साम्य आहे. जमातीच्या प्रमुखाला "परधान" मवतनीसास "नेगो" आणि निरोप्यास "गंडे" म्हणतात. त्यांच्यात अंतर्निवाड निषिद्ध आहे. लग्नात बैलाचे दडेज दिले जाते. "बेरो आणि बु-हा" ची ते उपसन्न करतात.		बुलनाक, भिकनाक, येतनकर अशी अडनांवे आढळतात. या जातीची मुख्य देवते भैरी, जाकमती देवी. कळकळय देवी, म्हसोबा, गांवरबा, आगडी, इंगलाई आहेत. या समाजात पटेल, कारभारी आणि होडेकरी यांच्या संमतीने न्यायनिवाडे व लग्न विधी पार पाडतात. २१ सैरे कुषवी क्रमांक १८ कॅलम नं. ५ मधील टिप्पणी पहावी.			

1	2	3	4	5	6	7
20. § 25	कोकणा कोकणी, कुक्का	"कोकणा" जमातीची "कोकणी, कुक्का" ही समानार्थी नावे आहेत. कोकणा ही महाराष्ट्रातील एक अनुसूचित जमात असून सन 1971 च्या जनगणनेत तिची एकूण लोकसंख्या 2 लाख 64 हजार होती. ही जमात प्रमुख्याने ठाणे, नाशिक, धुळे जिल्ह्यांत पसरलेली आहे. कोकणा जमातीला पोट जमाती नाहीत. त्यांच्यात विविधवाह कटगारी कुळे मात्र अनेक आहेत. बागुल, भोये, अवारी, शोम, गावीत, संबाईत, गवळी, गायकवाड, महाले, रउत, ठाकरे, गांगुर्डे, फार, सुर्वे इत्यादि. पूर्वी कोकणा जमातीची कोकणी	कोकणी § मुस्लीम § कोकणी § कोकणवासी § कोकणी § कोकणी भाषिक §	कोकणांत राहणा-या लोकांना "कोकणी" या नामाने ओळखले जाते. कोकणात राहणारे लोकही स्वतःला "कोकणी" म्हणून घेतात. गोंयात आणि कर्तार मध्ये राहणारे लोक "कोकणी भाषा" बोलतात. त्यांना भाषेवरून "कोकणी" म्हणून ओळखले जाते. कोकणांत राहणारे मुसलमान स्वतःला कोकणी किंवा कोकणा मुसलमान म्हणून घेतात. प्रदेश आणि स्थानिक भाषेवरून कोकणात राहणा- या कोकण्याही जाती धर्माच्या लोकांना सामान्यपूर्ण नावाने कोकणी ओळखले जाते.	विविध व्यवसाय	कोकणी भाषा बोलणारे लोक व कोकणांत राहणारे कोकणी मुसलमान "कोकणा, कोकणी अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात. प्रदेश कोकण व भाषा कोकणी यांचा कोकणा अनुसूचित जमातीशी संबंध नाही.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

बोली होती. त्या बोलीत
मराठी, गुजराती, वारली
अणि ओडिया भाषेचे
मिश्रण होते. परंतु इल्ली
ते मराठी बोलतात.
कोकणा जमातीचे लोक
कणसारी, डोंगर, देव
मौली, गांवदेव, असह,
वीर, सुफली, हिस्वा,
वाघ्या इत्यादि देवतांची
पूजा करतात. वाघ वारस
अणि भित्तो अमावस्या हे
त्यांचे प्रमुख सण. पाडवा
पेळ, होळी, दिवाळी,
दसरा इत्यादि हिंदू सण ते
साजरे करतात. कोकणा
जमातीत "महालक्ष्मी
देशमुख, पाटील
करमारी", अशी व्यवस्था
होती. ही व्यवस्था अता
लोप पावते आहे. कोकणा
लोक कष्टकू असून उत्तम
शेतकरी म्हणून प्रसिध्द
असत.

1	2	3	4	5	6	7
21. § 27	केलाम मन्नेर- वारु	केलाम ही महाराष्ट्रातील एक अनुसूचित जमात आहे. मन्नेस्वारलु हे केलामाचे तत्सम नाव ही जमात द्रवीडीयन गटची असून प्रमुख्याने गोंडवन विभागात आढळते. सन 1971 च्या जनगणनेत केलामाची लोकसंख्या 56061 होती ही जमात प्रमुख्याने यवतमाळ, नांदेड, चंद्रपूर जिल्ह्यात तेलगू भाषिक सीमेलगत आढळते. केलामी लोक केलामी भाषा बोलतात. त्यांच्या बोलीत अनेक तामिळ शब्द आढळतात. केलामी बोलीत केलाम स्वतःला "केलवार" म्हणतात. परंतु गोडी बोलीत त्यांना "पुजरी किंवा भूमका" आणि तेलगू भाषेत	1१ मुनुर तेलगु मुनुर 2१ मुन्नुस्वार तेलगु - मुन्नुस्वार 3१ मुन्नुर कपू कपेवार, मन्नुस्वाड 4१ तेलगु- फुलमाळी	"तेलगु मुनुस्वार मुनुस्कापू" हा समाज निर्गुणक्या भागांत / जिल्ह्यांत व "मुनुर तेलगु मुनुर, मुन्नुस्वार, तुलगु मुन्नुस्वार, मुनुस्कापू, कपेवार, मुन्नुस्वाड, तेलगु फुलमाळी" इत्यादी नावानी ओळखला जातो. या जातीचे लोक मूळचे तेलंगणातून आले असून त्यांची मातृभाषा तेलगू आहे. काही लोक 100-150 वर्षांपूर्वी महाराष्ट्रात येवून स्थाईक झाले. ते मराठी चांगले बोलू शकतात. "तेलगु मुनुस्वार, मुनुर कपूर कपेवार" ही तेलुगणातील शेती प्रधान जात आहे. कपेवार मधील काही गट इतर	शेती, नोकरी, ठेकेदारी, गवंडी काम व्यापार व अन्य उद्योगधंदे	केलाम नं. 5 मध्ये दर्शिलेल्या जाती "केलाम, अनुसूचित जमातीच्या "मन्नेस्वारलु" तत्सम नावाने अनुसूचित जमातीचे दाखले मिळवितात "केलाम मन्नेस्वारलु अनुसूचित जमातीशी या तेलगू भाषिक जाती / पोट जातीचा सामाजिक, सांस्कृतिक वा वैशिक संबंध नाहीत.

1

2

3

4

5

6

7

मन्ने ॥ एकवचनी ॥ आणि
मन्नेलु" ॥ अनेक वचनी ॥
असे म्हणतात. त्याचा
अपभ्रंश होऊन
"मन्नेरेवालु" असा
शब्दप्रयोग रूढ झाला
आहे. केलामह्या
म्होरक्यास "नार्क"
म्हणतात. केलामाची
वस्ती मुख्य गावापासून
4/5 मैल दूर असते.
त्या वस्तीला "केलामपेड"
म्हणतात. केलामांत
कोणतीही उपजमात नाही.
गोंडा प्रमाणे त्यांच्यात
बीडिर्षिवाह कलारी
निरिनरुळी कुळे आहेत.
त्यापैकी बरीच कुळामे
गोंड कुळा सरली आहेत.
त्यांच्यात "चारदेवे,
पंचदेवे, सहादेवे व
सातदेवे सगा आहेत.

व्यवसायही करतात.
चंद्रपूर जिल्ह्यातील कपेवार
गंवड्याचे काम करतात.
तेलगू मुनुर, तेलगू
मुनुस्वार जातीचे काही लोक
निझाम आणि इंग्रज
राजवटीत लष्कर बरेबर
लष्कराची कामे कल्यासाठी
आणि लष्करातील नोकरी
धंद्याच्या निमित्ताने
महाराष्ट्राच्या सीमा भागांत
निशेषतः शहरी भागात
येऊन स्थाईक झाले.
महाराष्ट्रात त्यांची वस्ती
सोलापूर, नांदेड,
अहमदनगर, चंद्रपूर,
यवतमाळ, परभणी, पुणे,
मुंबई, सोडनदी,
औरंगाबाद येथे बरीच
आहे. महाराष्ट्रात त्यांची
लोकसंख्या सुमारे 1 लाख
पर्यंत असली.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

अंगावरील गौदण हे कोलात
जमातीचे सास वैशिष्ट्य
मानले जाते. बांकूच्या
काड्या पासून टोफ्या आणि
चट्या बनविणे हा कोलात
जमातीचा पारंपारिक
व्यवसाय. परंतु आज ते
मुख्यतः शेती आणि
शेतमजुरी करतात.
त्यांच्यात शेतमजुरांचे प्रमाण
सुमारे 80 टक्क्यापर्यंत
आहे. कोलात जमातीत
साक्षरतेचे प्रमाण 1961
मध्ये 2.6 टक्के व 1971
मध्ये 8.8 टक्के होते.
कोलात, मन्नेस्वारलु" ही
अनुसूचित जमात प्राचीन
आणि अति मागासलेली
म्हणून तिची गणना झालेली
आहे.

प्रचलित माहितीनुसार
या जातीत सामान्यपणे
यरमोत्तु, तंबाकोत्तु,
पुरम, पडरमोत्तु, अकुल
जक्कल, एसम, सिलम,
गंधम, मतकुलु, गादेत्तु,
दस्तोत्तु, उपतप, इंदेल,
मलदोडी, बोधगीरे, परम,
नागुल, पकक्रेडोडी,
पप्पल, अकोलवार,
येनगाडी, नरुस, फती,
अशी अडनवे आढळतात.
पसनेर हे एकमेव गोत्र या
जातीत आढळून येते.
शिव, वैष्णव, त्रिभुतिघारे,
तिरमणी घारे,
यल्लम्मादेवी, पोन्नम्मादेवी,
राजेश्वर, म्हस्मा,
नरसिंह, वास्ताजी ह्या
देवतांची ते पूजा करतात.

1	2	3	4	5	6	7
22. § 28 §	कोळी- देर ठेकरे- कोळी कोलचा, कोलपा	राज्यातील सर्व अनुसूचित जमातीमध्ये "देर कोळी" जमातीला सर्वात कनिष्ठ समजले जाते. शेजारच्या जाती / जमाती त्यांना पूर्वाश्रमीच्या अस्पृशा सारखा सामाजिक दर्जा देत असत. देर कोळी जमातीची तत्सम नावे "ठेकरे कोळी, कोलचा आणि कोलपा" अशी आहेत. 1971 च्या जनगणनेत "देर कोळी, ठेकरे कोळी, कोलचा कोलपा" या जमात गटची लोकसंख्या पुणे, अहमदनगर, नाशिक, ठाणे, जळगांव, धुळे, बृहन् मंबई या जिल्ह्यांत एकूण 43528 आढळून आली आहे. या जमातीचे मूळ वसतिस्थान गुजरात आणि महाराष्ट्र सीमेलगतच्या ठाणे,	कोळी, सूर्यवंशी कोळी	"कोळी ही जात संपूर्ण राज्यात बेडोपाडी आढळते. जुन्या ग्राम व्यवस्थेत बार बलुतेदारातील कोळी ही एक हक्कदार जात आहे. जुन्या परंपरेमुळे काही गावांत त्यांना वतने आणि जमिनी आहेत. गावची कामे करणे गावात पाणी भरणे, लग्न करण्यात काम करणे हा त्यांचा परंपरागत धंदा असून त्यावरचेवर ते मेहनतमजुरी करतात. गावांत पाणी भरण्याच्या कार्यामुळे त्यांना काही भागात पानकोळी, चुंबळ कोळी, पानभरे कोळी, असेही म्हणतात. कोळी जातीच्या अनेक लोकांची आडनावे पूर्व रुढी प्रमाणे जातीवाचक म्हणजे कोळी अशीच आढळून येतात. परंतु अलीकडे त्यांच्यात	1 § नदीकठी मासेमारी करणे 2 § नद्यामध्ये नद्या, होड्या चलविणे 3 § गावची कामे करणे 4 § पाणी मारणे	"सूर्यवंशी कोळी" इतर मागासवर्गाच्या यादीत क. 68 वर आहे. कोळी ही जात क्रमांक 78 वर आहे. ह्या जातीचे लोक सवलतीसाठी ठेकरे कोळी म्हणवून घेतात. ठेकरे कोळी हे देर कोळी जमातीचे तत्सम नांव आहे. देर कोळी या अनुसूचित जमातीचा सूर्यवंशी कोळी, कोळी जातीशी सामाजिक, सांस्कृतिक वंशिक संबंध नाही. देर कोळी, ठेकरे कोळी, हे वेगळी वस्ती करून राहतात. पूर्वी त्यांची गणना डिप्रेसड क्लासेस मध्ये देतील करण्यात आलेली होती.

1	2	3	4	5	6	7	
		नाशिक, सुरत, डांग, बलसाड इत्यादि जिल्ह्यांत अडकून येते. 1931 च्या जनगणनेत खेर कोळी जमात फक्त ठाणे आणि नाशिक जिल्ह्यांत असल्याची नोंद आहे. जे लोक गोमांस भक्षण करत व कतडी, हाडे गोळा करल्याचा धंदा करत त्यांना "खेर कोळी" नावाने ओळखले जाई. सामाजिक बहिष्कारामुळे पुढे त्यांची वेगळी जमातच तयार झालेली असली ही जमात बांबू कापण्याचे व त्याच्या पाट्या, टोफ्या व वस्तु तयार करण्याचे ही काम करत असे. बांबू याचा अर्थ टोकर. या शब्दावरून त्यांना टोकरे असे नांव पडले असावे.		आड नावे बदलण्याची प्रवृत्ती दिसून येते. त्यांनी नवीन धारण केलेली आड नावे मरठी, कुणवी, माझी इत्यादि जातीतील आडनांवासारखी आढळतात. घुळे, जळगांव इत्यादि जिल्ह्यातील कोळी जातीचे लोक स्वतःला सूर्यवंशी कोळी, आहिर कोळी, सानदेशी कोळी म्हणवून घेतात. काही जिल्ह्यातील कोळी संघटनानी ते सूर्यवंशी कोळी असल्याची जाती संघटनेची निवेदने दिलेली आहेत. सूर्यवंशी कोळी म्हणून घेणा-या कोळी जातीच्या लोकांची लोकसंख्या अंदाजे दोन ते अडीच लाख असली. त्यापैकी सुमारे			

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

द्वेरे कोळी जमातीला तत्सम्
नांव असली तरी उपजमाती
किंवा उपगट नाहीत.
त्यांच्यात फक्त गोत्रे, कुळे
असतात. प्रचलित माहिती
नुसार त्यांच्यात आरडे,
परधी, वाडेकर, पटवळ,
गावीत, कोरडा, शिंगाडा
डोके, डूम, राडेळी, भांगे
इत्यादी कुळे व आडनावे
अद्व्यतात. द्वेरे कोळी
द्वेरी बोली बोलतात.
कोकणी आणि वारली
बोलीशी तिचे अधिक साम्य
आहे. तथापि सामान्यपणे
ते मराठी आणि मराठीच्या
तत्सम् भाषाही बोलतात.

23. § 29। कोळी
महादेव

महादेव कोळी ही महाराष्ट्र
राज्यातील प्रामुख्याने
डोंगराळ भागांत दाटवस्ती
करून राहणा-या अनुसूचित
जमातींपैकी एक जमात
आहे. त्यांची लोकसंख्या

- 1। कोळी
- 2। सूर्यवंशी कोळी
- 3। सोनकोळी
- 4। शिशुवन कोळी

एक ते दीड लाख संख्या
घुळे, जळगांव इत्यादि
जिल्ह्यांत व एक लाख
विदर्भातील अकोला,
अमरावती, बुलढणा, वर्धा
जिल्ह्यात असली.
सूर्यवंशी कोळी जातीत
मराठा आणि कुणबी
जातीतील आडनांवासारखीच
आडनावे आढळतात.

1। कोळी - अ.नं. 22
अनुसूचित जमात नं. 28
वरील कॅलम नं. 5 वरील
टिप्पणी पहा.

मासेमारी
करणे
मासे विक्री
करणे
नावा

कोळी ही बलुतेदारपैकी एक
जात आहे. सूर्यवंशी
कोळी, सोनकोळी वैती,
मांगेला, चुंबळी, पानकोळी
हया हया जातीच्या
उपजाती आहेत.

1	2	3	4	5	6	7
		1971 च्या जनगणनेत 339855 होती. ही जमात प्रामुख्याने नाशिक ॥1 लाख 81 हजार॥, अहमदनगर ॥57 हजार॥ पुणे ॥63 हजार॥, ठाणे ॥29 हजार॥ आणि रायगड ॥7 हजार॥ या जिल्ह्यांत आढळून आली. सह्याद्री पर्वतच्या सानिध्यात विद्येपतः पूर्व पश्चिम उताराने राठपारे महादेव कोळी लहान लहान गांवात वस्ती करून राहतात. त्यांचे वसतिस्थान अस्तित्वा प्रवेशात मावळ, डांगण, नठेर असे संबोधतात. महादेव कोळी अनुसूचित जमातीची दोन वैशिष्ट्ये प्रकर्षाने आढळतात. वसतिस्थाना विषयीची प्रदेशिक "संगणना व		2॥ सूर्यवंशी कोळी - अ.नं. 22 अनुसूचित जमात नं. 28, केंद्र नं. 5 वरील टिप्पणी पहा. 3॥ सोनकोळी - ही जात वसई पासून लुनागरी पर्यंत समुद्र किनारपट्टीला राहते. त्यांची वस्ती प्रामुख्याने मुंबईच्या पोरसरत माझगांव, सायन, वरळी, माहिम, कुलाबा, वेसावा, दांडा, मांडवी, मुरगांव, जुहूतारा, मढ इत्यादि ठिकाणी तर कुलाबा जिल्ह्यांत अतिबाग वरसोली, धार, नागांव, तेस्वंडा, अग्राव, रेवडंडकर इत्यादि भागात व ठाणे, वसई, पालघर या भागात राहते. त्यांचा परंपरागत व्यवसाय मासेमारी हा आहे. त्यांच्या पैकी कांही लोक मासे विक्रीसाठी		त्यांच्यापैकी ग्रामव्यवस्थेत काम करणारे कोळी गांवाची कामे करतात व गावांत पाणी भरतात. कांही थोडे शेती आणि शेतमजुरीही करतात. सोनकोळी समुद्र किनारपट्टीला राहतात, मासे पकडणे व त्यांची विक्री करणे हा धंदा करतात. सूर्यवंशी कोळी गांवकाम, शेती आणि शेतमजुरी करतात. सोनकोळी पैकी कांही लोकांनी शिश्चन धर्म स्वीकारला आहे. त्यांना शिश्चन कोळी म्हणतात. "महादेव कोळी" ही एक स्वतंत्र जमात असून तिचा कोळी जातीशी किंवा कोळी या जाती अंतर्गत येना-या कोष्टाची उपजातीची कोष्टाची प्रकरचे सामाजिक, सांस्कृतिक संबंध नाहीत.

1 2 3 4 5 6 7

कोळी" या जाती वाचक
शब्दाचा अडनाव मध्ये
कधीही न होणारा उल्लेख
महादेव कोळी जमातीला
उपजमाती, उपशाखा
नादीत तसेच महादेव
कोळी ही जमात कोणा जाती
/ जमातीची उपशाखा ही
नाही. सामाजिक,
सांस्कृतिक, वंशिकदृष्ट्या
ती स्वतंत्र जमात आहे.
इतिहास कळांत ही जमात
बरीच प्रसिध्दीला आली.
अन्याया विरुद्ध झगड्याची
प्रवृत्ती या जमातीत
आढळून आल्याच ऐतिहासिक
दाखले मिळतात. या
जमातीला 12 पोटकुळे (Clans)
आहेत. कोळीच्या मते
त्यांच्यात 24 पोटकुळे
असतील. त्यांच्या अंतर्गत
बहिर्भिवाड करणारी अनेक

घंदा करतात. गांवकर,
धाळकर, वैती, मांगेला
असे त्यांचे उपगट आहेत.
त्यांच्यात बल्लीकर, वैती,
केपी, रेवदण्डकर, नखवा,
ठण्णेकर, गांवकर, तंडेल,
भोईर, कोळी, वसावकर,
बंदारकर, इत्यादि नावे
त्यात आढळतात.
सोनकोळी जातीच्या स्त्री-
पुरुषांचा पेहराव, अंगावरील
दागदागिने ही वैशिष्ट्यपूर्ण
असतात. त्याची कोळी
गिते आणि कोळी नृत्ये
प्रसिध्द आहेत. त्यांच्या
वसतिता कोळीवाडा असे
म्हणतात. त्यांची संख्या
अंदाजे दोन ते अडीच
लाख पेक्षा अधिक असली.
एकवीरा देवी हे सोनकोळी
लोकांचे आराध्य दैवत
आहे.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

उपकुळे आहेत. एक पोट कुळीच्या अंतर्गत असणा-या गोत्र कुळात विवाह होत नाहीत. महादेव कोळी हे मुख्यतः बेतकरी आणि शेत मजूर आहेत. ग्राम व्यवस्थेतील कोळी जातीशी त्यांचे नाते संबंध. रक्तसंबंध नाहीत. तसेच समुद्र किनारपट्टीला मासे मारणा-या व मिठागरांत मासे मारणा-या व मिठागरांत काम करणा-या कोळी जातीशी देखील त्यांचे संबंध नाहीत.

24. § 308 कोळी
मल्हार

"कोळी मल्हार" ही जमात प्रमुस्याने ठाणे जिल्ह्यातील पालघर, डहाणू, वाडा, वसई, भिवंडी तालुक्यांत आढळते. तेथील त्यांची लोकसंख्या 1971 च्या

कोळी,
पानकोळी

48 शिश्चन कोळी हे मुख्यतः ठाणे, कुलाबा जिल्ह्याच्या समुद्र किनार-याला राहतात. त्यांचा मुख्य धंदा मासेमारी आणि मासे विकणे हा आहे. मुंबईत त्यांची वस्ती प्रमुस्याने सोनकोळी किंवा मच्छीमारी कोळ्यांच्या जवळपासच्या वस्त्यांत आढळून येते. त्यांची आडनावे सोनकोळी जातीतील आडनावप्रमाणेच असतात. ते कोळी जातीचे सणसमारंभ साजरे करतात. तसेच शिश्चन धर्माचेही पालन करतात.

अ.नं. 22 व 23 वरील अनुसूचित जमात नंबर 28 व 39 मधील को.नं. 5 "कोळी, सूर्यवंशी कोळी, सोनकोळी, शिश्चन कोळी, शिष्ट्या पहा

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

जनगणनेनुसार ११ हजार
होती. मल्हार हा शब्द
"माला" या द्रवीडीयन
शब्दावरून आलेला आहे.
"माला" म्हणजे टेकडी.
टेकड्या टेकड्या वर
राहणारी ही जमात.
"मल्हार" "मल्हारी
मार्तंड" या देवतांच्या
नावांशी मल्हार व्हेळी या
अनुसूचित जमातीचा संबंध
पेहचत नाही. शेती आणि
शेतमजुरी हा त्यांचा
व्यवसाय आहे. त्या
शिवाय गवत कापणे,
झाडांची तोड करणे,
जंगलातील वस्तू गोळा
करणे हे अन्य व्यवसायही
ते करतात. प्रण्यांच्या
आणि झाडांच्या नावांसून
त्यांच्यात आडनावे आलेली
दिस्ततात. उदा. दुमाडा,
लुहोर, वाव-या, हळत,
लिळक, सुतार, ठाक-या,

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

कडू, केव, ठपकी,
घांगडा, पुजरा, पेशा,
तुमडा वकड इत्यादि
त्यांची अड नवे त्यांचे
शेजरी "वारली" जमाती
सारखी आहेत. "त्यांची
संस्कृति, पेशास,
वेशभूषा, दागदागिने,
भाषा, सांस्कृतिक आणि
सामाजिक जडणघडण
"वारली" संस्कृतिसारखी
आहे. मल्हारी मार्तंडाचे
उपसर्क अस्पष्टे ग्राम
व्यवस्थेतील केळी जातीची
त्यांचा संबंध नाही.
सामाजिक व सांस्कृतिक
दृष्ट्या ही एक स्वतंत्र
जमात आहे.

25. § 33 § कोया

कोया ही गोड जमातीची
गोदावरीच्या सो-यातील
सर्वात दक्षिणेकडील शाखा
आहे. गोड जमातीला
"कोई" नावाने ओळखले

कोया
§ मुस्लीम §

दक्षिणेकडील मुस्लीमामध्ये
कोया मुस्लीम नावाचा एक
गट आहे. त्यांची वस्ती
प्रामुख्याने केरळात आढळते.
त्यांना "कोया मुस्लीम"
म्हणतात.

विविध
प्रकारचे
थंडे

"कोया" गोड गटातील
अनुसूचित जमातीचा कोया
मुस्लीमांशी सामाजिक
सांस्कृतिक, धार्मिक संबंध
नाही.

1	2	3	4	5	6	7
		जाले. कलांतरने केईचा केया आणि केयतुर असे रुपांतर झालेले दिसते. व्यवसायानुसार त्यांच्यात ब-याच पोटजमाती निर्माण झाल्या आहेत. महाराष्ट्रात ही जमात फार अल्प आहे. 1971 मध्ये त्यांची संख्या अवघी 43 होती. ती नांदेड, उस्मानाबाद, औरंगाबाद जिल्ह्यात अडकली. आंध्र प्रदेशात केया ही प्रमुख अनुसूचित जमात आहे. केयांची भाषा द्रवीड गवतिल गोडी बोलीमध्ये मोडते. केया जमात पूर्वी स्थलांतरित होती करत असे. हल्ली ते स्थायिक शेतकरी बनले आहेत. केया गाई बैलाची मोठी विलारे पळतात. केया कुटुंबाला सट्टम म्हणतात.				

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

त्यांच्या नाते गटत दोन
भाग आहेत. "कुरुमम
अणि विवालवांड". यकीया
"पेरसा, पेन, मनीला,
मस्तम्मा, सस्तम्मा, भूम,
गडीमाता" यांची आराधना
करतात. प्रत्येक गावात
पेद्दा गांव प्रमुख असतो.
"पेरमा" हा त्यांचा
धर्मगुरू. "वड्डे" हे
त्यांचे मांत्रक असतात.
"विनूपण्ड" हा त्यांचा
पवित्र सण ओळखला
जातो.

26. § 35§ नाईकडा,
नायक
कपाडिया
नायक

"नायकडा" ही महाराष्ट्र
राज्यातील एक लहानशी
अनुसूचित जमात आहे.
1971 च्या जनगणनेनुसार
या जमातीची लोकसंख्या
9315 होती. त्यापैकी
एकट्या घुळे जिल्ह्यातच

कपडवाले
शिंपी,
शिंपी.

विदर्भातील शिंपी जातीचे
काही लोक "कपड
विकण्याचा व तयार कपडे
विकण्याचा" धंदा करतात.
त्यांना कपडवाले किंवा
कपडवालो शिंपी अशा
नांवाने बाजारांत ओळखले

कपड विकणे
तयार कपड
विकणे,
कपडयाची
शिलाई करणे
हा जातीचा
धंदा आहे.

"कपड विकणारे तयार
कपडे विकणारे शिंपी जातीचे
लोक, विशेषतः विदर्भातील
स्वतःला कपाडिया किंवा
कपाडिया नायक म्हणवून
घेतात व अनुसूचित
जमातीची प्रमाणपत्रे

1	2	3	4	5	6	7
		त्यांची लोकसंख्या 5487 आढळून आली. ही जमात मुख्यत्वे करून गुजरात राज्यातील "पंचमहाल", सुरत आणि खेडा" या जिल्ह्यात आढळून येते. "नायकडा" याचा अर्थ "नायक" असून आहे. त्यांना "नाईक" म्हणूनही खेळले जाते. "चोखीवाला नायक" कपाडिया नायक, मोठा नायक, नाना नायक या त्यांच्या पेट शब्दा आहेत. त्यांपैकी "कपाडिया नायक आणि मोठा नायक" यांना सामाजिक दृष्ट्या वरच्या श्रेणीत मानले जाते. भिल्ली ही त्यांची मातृभाषा आहे. त्यांना मराठीही बोलता येते. भिल्ल अनुसूचित गटाची त्यांचे अधिक साम्य आढळते.		जाते. हे नांव त्यांना त्यांच्या रोजच्या व्यवसायावरून पडलेले आहे.		मिळवितात. "कपाडिया नायक" या भिल्ल गटातील अनुसूचित जमातीची त्यांचा संबंध नाही.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>त्यांच्या "अक्कलिया, वारस, भारती, बामनिया, मोठ गवसिया, भिल्ल, बारोडिया, दोडया, दावाडया, गावीत, गदारिया, ठेकरे इत्यादी मुख्य कुळे आढळतात. या जमातीत स्त्रियांना गोंदून पेणे आवडते. "आगेवान" हा पंचायतीचा प्रमुख असतो. "देसवाडा" हे त्यांच्या जमातीचे पवित्र स्थान मानले जाते. ते गुजरात राज्यात आहे.</p>				
27. § 36१ ओरान	धनगड	<p>"ओरान, धनगड" या अनुसूचित जमातीची लोकसंख्या 1971 च्या जनगणनेप्रमाणे चंद्रपूर जिल्ह्याच्या गडचिरोली तालुक्यात फक्त एक अस्तित्वाचे आढळून आले.</p>	धनगर	<p>अ.नं. 5 अनुसूचित जमात क्रमांक 14 कॉलम नं. 5 वरील नोंद धनगर पहा.</p>	<p>अ.नं. 5 अनुसूचित जमात क्रमांक 14 कॉलम नं. 6 वरील नोंद पहा.</p>	<p>अ.नं. 5 अनुसूचित जमात क्रमांक 14 कॉलम नं. 7 वरील नोंद पहा.</p>

1	2	3	4	5	6	7
		<p>"ओरान, धनगड" ही मध्य प्रदेश, ओरिसा आणि पश्चिम बंगाल मधील द्रवीडीयन गटातील जमात आहे. ओरानचे प्रदेशिक नांव "धनगड" असे असून त्याचा अर्थ "शेतमजूर" असा आहे. "ओरान, धनगड" स्वतःला "कुंछचे कुंछ" म्हणतात बाहेरचे लोक त्यांना "ओरान" म्हणतात. त्यांच्या पोटजमाती नाही. परंतु त्यांच्यात "कुडा" आणि "किसान" हे दोन व्यावसायिक गट आहेत. ही जमात अनेक गोत्र गटांत विभागली आहे. ही गोत्र वंश चिन्हस्वर ठरविलेली आहेत. ही जमात मुख्यतः शेती आणि शेत मजुरी करणारी आहे. ओरान हे धर्माचे हिंदू आहेत. त्यांच्यापैकी</p>				

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

कांहीनी ख्रिश्चन धर्मही
स्वीकारता आहे. हिंदू
धर्मीय जेव्हा "धर्म,
माता, चंडी आणि घोषाल"
देवतांची पूजा करतात.
नृत्ये सणाचे प्रसंगी केली
जातात. सरहूल हा
त्यांचा मुख्य सण.
बहुतेक जेव्हा, हिंदी,
उरिया भाषा बोलतात.
"मुंडा" हा गांवप्रमुख
असतो. "पाडम" हा
त्यांचा भगत असतो.
प्रत्येक गावांत "धुम
कुरिया" ही सामाजिक
संस्था असते.

28. § 44 § ठाकूर,
ठाकर,
का-ठाकूर,
का-ठाकूर,
मा-ठाकूर

"ठाकूर, ठाकर" ही
अनुसूचित जमात भारतात
फक्त महाराष्ट्र राज्यात
अस्तित्ते. या जमातीची
वस्ती विस्त्रुलेली नाही.
ती प्रमुस्याने सह्यद्री
पर्वताच्या पूर्व पश्चिम

1 § ठाकूर § रजपूत §
ठाकूर § पर्वेशी §
ठाकूर § क्षत्रिय §
ठाकूर § नागवंशी §
ठाकूर § जमिनदार §
ठाकूर § जाट §
ठाकूर § सिंधी §

"ठाकूर" ही क्षत्रियांची,
रजपूतांची वारिष्ठ जात
आहे. उत्तरे कडील
क्षत्रियांना व जमिनदारांना
"ठाकूर" या नावाने
ओळखले जाते.
रजपूतांनाही "ठाकूर" असेच

विविध
व्यवसाय

1 § कॉलम नं. § 4 § मध्ये
नोदलेल्या हिंदू ठाकूर जाती
§ क्षत्रिय, रजपूत वैश्य व
अन्य § या "ठाकूर" या
सर्वमान्य नावांना ओळखल्या
जातात. व्यवहारात व
कागदोपत्री यांची नोंद

1	2	3	4	5	6	7
	<p>उत्तराखर मुख्यत्वे ठाणे, पुणे, अहमदनगर, नाशिक रायगड जिल्ह्याच्या डोंगराळ पट्ट्यांत अढळते. जमातीची लोकसंख्या 1971 च्या जनगणनेत 178805 होती.</p> <p>या जमातीला ठाकूर, ठाकर ही तत्सम नावे आहेत. सामाजिक दृष्ट्या ती एक अनुसूचित जमात "क" आणि "म" गटांत विभागलेली आहे. या जमातीला कांही भागात "ठाकूर" तर कांही भागांत "ठाकर" या नावांने संबोधले जाते. त्यांना कांही लोक "फडकीवाले ठाकूर किंवा ठाकर" असेही म्हणतात. त्यांचा मुख्य पंदा शेती आणि शेतमजुरी आहे. शेतीतील कामे संपल्यावर हे लोक जंगलातील फळे, कंदमुळे,</p>	<p>ठाकूर {वैश्य}</p> <p>2 {ठाकूर {भाट}</p> <p>ठाकूर {ब्रम्हभाट}</p> <p>3 {ठाकर {भटके}</p>	<p>म्हणतात. जाट जातीतील जमिनदारांनाही ठाकूर म्हणतात.</p> <p>क्षत्रियांपैकी जे व्यापार करू लागले ते "वैश्य ठाकूर" किंवा ठाकूर {वैश्य} नावांने ओळखले जातात.</p> <p>परंपरातून आलेल्या रजपूतांना, ठाकूरांना कांही विभागांत "परदेसी, परदेसी ठाकूर या नावांने ओळखले जाते.</p> <p>सिंध प्रांतातून आलेल्या रजपूतांना किंवा ठाकूरांना "ठाकूर" "ठाकूर किंवा सिंधी ठाकूर म्हणून ओळखले जाते.</p> <p>क्षत्रिय ठाकूर रजपूत ठाकूरांची संख्या राजस्थान, मध्य प्रदेशांत मोठ्या प्रमाणावर आहे. उत्तरे कडून आलेले हे क्षत्रिय, रजपूत ठाकूर आणि</p>	<p>"हिंदू ठाकूर" अशी झालेली असते. ही नोंद "ठाकूर" जात या अर्थाने झालेली असते. त्यांचा "ठाकूर ठाकर" या वर्गीकृत जमातीशी क्णताही संबंध नाही. येथे केवळ ठाकूर शब्दाचे नामसदृश्य आहे.</p> <p>कॅलम 4 मधील ठाकूर जाती वर्गीकृत जमातीतील ठाकूर, ठाकर, सांस्कृतिक, सामाजिक व वैश्विक दृष्ट्या भिन्न आहेत. ठाकूर जाती आणि ठाकूर जमातीच्या नवातीलत "ठाकूर" या शब्दाच्या सारसेपणाचा ठाकूर जाती फायदा घेतात व ठाकूर अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात.</p> <p>1 {हिंदू ठाकूर ही जात इतर मागासवर्गाच्या यादीत क्र. 200 वर समाविष्ट</p>		

1	2	3	4	5	6	7
		फळसुची व विड्यांची पाने गोळा करतात. वांबू पसुन फट्या ठोक्या मिथतात.		जमिनदार ठाकूर महाराष्ट्रातील वंशी जिल्ह्यांमध्ये विसुलेले आहेत. उत्तर भारतामुन सुमारे 150 ते 200 वर्षांपूर्वी सैनिकी नोकरीच्या निमित्ताने अनेक रजपूत महाराष्ट्रांत आले. महाराष्ट्रांत त्यांची वस्ती औरंगाबाद, नाशिक, बीड, उस्मानाबाद, परभणी, नागपूर, पुणे, धुळे, जळगांव इत्यादि अनेक जिल्ह्यांत अधिक दिसते. शेती, उद्योगधंदे, नोकरी, सैनिकीपेशा व त्याच बरोबर सावकारी आणि जमिनदारी त्यांच्यात आढळते. ते रजपूत किंवा क्षत्रिय वाण्याचे असल्याने गोरेपण, उंचपुणे, शारीरिकदृष्ट्या भक्कम व घडघाकट आहेत. परंपरांतून आलेले		केली आहे. 2) ठाकूर ही भटकी जमात भटक्या जमातीच्या यादीत क्र. 22 वर समाविष्ट केली आहे.
		प्रचलित माहिती वरून या जमातीत स्थलांतर झाल्याचे किंवा होत असल्याचे दिसत नाही. हे लोक "ठाकरी" बोली भाषा बोलतात. "क" अणि "म" गटांतील बोली भाषेतील उच्चारंत थोडा फरक आढळते. "ठाकूर किंवा ठाकर" स्त्रिया होवयावरून पदर घेणे निषिद्ध मानतात. त्यांमध्ये "फडकी" हे लाल वस्त्र अंगावर घेतात.				
		ठाकूर किंवा ठाकर अनुसूचित जमातीत शिंगे, वडके, मेगाळ, पदथी, गांगड, तेलम, उपडा, खवटे, दरोडा, भगत,				

1	2	3	4	5	6	7

1	2	3	4	5	6	7
		काढ्याची प्रथा त्यांच्यात अढळत नाही. "ठाकूर किंवा ठाकर" या अनुसूचित जमातीची संस्कृती वैशिष्ट्ये अजही ठळकपणे दिसतात. या जमातीच्या सामाजिक अभि सांस्कृतिक जीवनांत गेल्या 35 वर्षांत विशेष बदल झालेले नाहीत. त्यांच्यात साक्षरतेचे प्रमाण फक्त 8.5 टक्के आहे. स्त्री शिक्षणाचे प्रमाण तर त्याहूनही फारच कमी आहे.		विशेषतः एक सिंगीची व अनेक देवीची, हिंदू संस्कृतीतील पूज्य देवतांची ते पूजा करतात. हिंदू परंपरांचा त्यांना अभिमान आहे. रजपूत किंवा क्षत्रिय कुळामध्ये गावांत त्यांचा सामाजिक दर्जा वरुया दर्याचा समजला जातो. रजपूत किंवा ठाकूर कुळ व्यतिरिक्त त्यांच्यात लग्न विवाह होत नाहीत. 2१ "ठाकूर" ही एक वेगळी हिंदू जात आहे. या जातीत गावोगांवी भटकून भिक्षुकी मागणारे ठाकूर भाट॥ ब्रम्हमाट ठाकूर हे दोन गट आढळतात. क्षत्रियांची, जमिनदारांची रजपूत मठ्याची स्मृती करणे, गुणगान वर्णने करणे व त्यांची वंशवृक्ष लिहून ठेवणे, ती सांगणे, घरगुती		

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

कार्यक्रमास प्रेषितः लग्न
कर्यात उपस्थित रहणे,
दर 15 दिवसांनी गावोगांव
भटकून पंचाग सांगणे" हा
त्यांचा परंपरागत धंदा
होता. हे लोक हिंदू-
ठाकूर नावाने ओळखले
जातात. अतिकडे त्यांनी
परंपरागत कामे बंद केलेली
आहेत व ते अन्य
उद्योगधंदे करू लागले
आहेत. हे लोक ठाकूर
जातीचे ॥ जमातीचे नव्हे ॥
अस्त्याने पद्मदोपत्री
त्यांच्या जातीच्या नोंदी
"हिंदू ठाकूर" अशाच
झालेल्या दिसतात. हे
लोक "ठाकूर" या जातीच्या
नोंदीचा फायदा घेऊन
अनुसूचित जमातीचे ठाकूर
अस्त्याचे सांगतात.
खानदेशात राहणारे हिंदू
ठाकूर अहिरणी व मराठी
बोलतात. इतर

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

मिमागातील ठाकूर मराठी

बोलतात. त्यांच्यात

"फार, सकळ,

सोनावणे, चढाण, ओहरे,

गायकवाड, सूर्यवंशी,

महाळे, शिंदे, बागूल,

देवरे, कदम, निकम,

इंगळे, सुरुतकर, बाध,

भोडे, जाधव, जगताप

अशी अडनावे आढळतात.

त्यांची आडनावे शेजारील

मराठा समाजाच्या

आडनांवासारखी आहेत.

"भाटीगिरी करणे व भिखा

मागणे" हा त्यांचा

परंपरागत धंदा होता.

काही हिंदू ठाकूर आपल्या

हस्तलिखित वड्यांच्या

आधारावर वतनदाराच्या

वंशावळी व इतर माहिती

कविता रूपाने गातात.

त्यांचा पेढख मराठा कुणबी

सारखा असतो. काही

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

ठिकणी ते स्वतःला
"मराठा ठाकर" असेही
म्हणतात.

ठाकर भटके :-
ठाकर ही भटकी जमात
पूर्वीच्या त्नागिरी जिल्ह्यात
व अतःच्या सिंधदुर्ग
जिल्ह्यात कुडळा,
समंतवाडी, मालवण
तःच्यात वही गावांत
आढळते. सोडोपडी

बाहुल्यांचे
सेक

भटकून बाहुल्यांचा सेक
करणे, हस्तक्यवसाय
क्याक्यन करणे व लोकांची
करमपूक करणे हा त्यांचा
परंपरागत मुख्य धंदा.
इल्ली ते मोलमजूरी ही
करतात. शतकपूर्वी
समंतवाडी संस्थानात ते
स्थायिक झालेले आहेत. ते
मराठी बोलतात. तसेच
मालवणी मराठीही
बोलतात.

1	2	3	4	5	6	7
29. १५५१	थोटी	थोटी थळ अनुसूचित जमातीची 1971 च्या जनगणनेनुसार लोकसंख्या 82 होती. त्या पैकी 74 नांदेड जिल्ह्यांत होती. थोटी ही गोड जमातीचीच एक शाखा समजली जाते. त्यांना काही ठिकाणी "गायक" किंवा म्हातो" असे म्हणतात. थोटी स्त्रिया वंशपरंपरागत गोदणाचे काम करतात. थोट्टी लोक गोडी लोकगीते व लोककथा जतुर हे वाद्य वाजवून म्हणतात. गोडी ही त्यांची मातृभाषा आहे. त्यांच्यात बांबू काम करणारांचा एक गट आहे. त्याला भागांत "गोड बुरूड", "थोटी बुरूड" किंवा "थोट्ट्या, थोट्ट्या" असे म्हणतात. तर गणी गणारांचा जो दुसरा गट	थोगटी	जुन्या म्हेसूर राज्यात पिकांची देखरेख करण्यासाठी व गावांत निरोप्याचे काम, गुन्हेगारांना पंचायती पुढे बोलवून आणण्याचे काम थोगटी लोक करत. महाराष्ट्रात त्यांची लोकसंख्या अतिशय थोडी आहे. विणकाम करणे हा त्यांचा पूर्वपार चलत आलेला धंदा आहे.	पिकांची राखण, गांव रखवालीदारी विणकाम व मोलमजुरी	"थोगटी" ही विणकाम करणारी जात व "थोट्टी" ही बांबू काम व गोडाचे व परधानांचे गायन काम करणारी गोड शाखेतील जमात यांच्यांत सामाजिक, सांस्कृतिक व रक्तसंबंध आढळत नाहीत. त्या भिन्न भिन्न जाती, जमाती आहेत.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

आहे त्याला 'घोटे' असे
म्हणतात. गौदण करणे
त्यांच्यात वैशिष्ट्य पूर्ण
मानतात. मोहाच्या
झाडाची व बड्या देवाची
त्याच बरोबर वापदेव,
नागदेव, माता, ज्वगोबा
देवांची ते पूजा करतात.
क्योड्या हा त्यांचा
पुरोहित. त्यांच्यात
तमझाना पद्धती प्रचलित
आहे.

गोड आणि परधान गोड
यांचे सगळे दोन्हीही ते
साजरे करतात. त्यांची
स्वतंत्र पंचायत असते.
तिचा प्रमुख कारभारी
असतो. गोडा पेक्षा त्यांचा
सामाजिक दर्जा कमी
समजण्यात येतो.